

Tanja Koskinen

PÄIHDETOIMINTAOHJEET TYÖPAJAN VALMENTAJIEN KÄYTTÖÖN

Opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi

2023

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi
Tekijä/Tekijät	Tanja Koskinen
Työn nimi	Päihdetoimintaohjeet työpajan valmentajien käyttöön
Toimeksiantaja	Työpaja
Vuosi	2023
Sivut	43 sivua, liitteitä 3 sivua
Työn ohjaaja(t)	Jari Huotari

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli suunnitella ja kehittää päihdetoimintaohjeet Etelä-Suomessa toimivalle työllisydenhoitotyötä toteuttavalle työpajalle. Päihdetoimintaohjeiden tarkoitus oli selkiyttää työpajan yksilö- ja työvalmentajien toimintatapoja tapauksissa, joissa pajalla olevalla valmentautujalla oli haasteita päihteiden käytön kanssa. Kehittämistyöllä pyrittiin saamaan aikaan työpajan toimintaan soveltuva toimintamalli, josta olisi valmentajille apua käytännötilanteissa, valmentautujien päihdehaittatapausten ilmentyessä sekä niitä käsiteltäessä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena kehittämistyönä, jonka toteuttamiseen osallistui kyseisen työpajan nimeämä päihdetyöryhmä. Ketterän kehittämisen menetelmänä käytettiin aivoriihitiedonhaku-menetelmää päihdetyöryhmän kanssa pidetyissä tapaamisissa. Aivoriihitiedonhaku-menetelmä antoi hyvän mahdollisuuden osallistavaan työskentelyyn päihdetyöryhmän kanssa, koska se ei ollut sidottu tiettyyn tieteelliseen kaavaan, jonka mukaan olisi pitänyt edetä. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä ensin työstetty teoriapohja tuki työskentelyä ja vei kehittämistyötä eteenpäin suunnitellusti.

Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta sekä päihdetoimintaohjeiden kehittämisprosessista. Teoreettisessa osuudessa kuvataan tiiviisti työpajatoiminta ja eri valmennussopimukset, päihteet, päihdehaitta ja ehkäisevän päihdetyön osuus valmennustyössä. Kehittämistyön prosessissa kuvataan päihdetoimintaohjeiden toteutus vaihe vaiheelta, suunnittelusta valmiiseen produktiin.

Kehittämistyön tuotoksena valmistui päihdetoimintaohjeet, jossa annetaan toimintamallit, päihteisiin liittyvien tilanteiden varalle kyseisellä työpajalla. Opinnäytetyössä pohditaan myös keinoja ennaltaehkäisevän päihdetyön toteuttamiseksi työpajaympäristössä. Tästä työstä voisi olla apua myös muille matalankynnyksen toimijoille, jotka eivät varsinaista päihdetyötä tee.

Asiasanat: työpajatoiminta, ehkäisevä päihdetyö, osallisuus, päihdetoiminta-ohje

Degree title	Bachelor of Social Services
Author	Tanja Koskinen
Thesis title	Intoxicant abuse guidelines for workshop coaches
Commissioned by	Workshop
Time	2023
Pages	43 pages, 3 pages of appendices
Supervisor	Jari Huotari

ABSTRACT

The purpose of this bachelor's thesis was to develop standardised guidelines for managing substance abuse amongst attendees of a workshop in Southern Finland. The purpose of these guidelines is to standardise the management of cases in which an attendee of the workshop is faced with challenges in relation to the use of intoxicants. The aim of the development was to create standardised guidelines with practical tools to support coaches in addressing incidents of drug abuse.

The thesis was executed as a functional development work, with a multidisciplinary working group, consisting of drug prevention professionals, work coaches and individual coaches. Agile project management methods were adopted, including brainstorming method, and they provided a good opportunity for participatory work within the multidisciplinary team, as it was not tied to a specific scientific formula for the progress to adhere to. The theoretical basis in this functional thesis supported the work and carried the development work forward as planned.

The thesis consists of the theoretical part and the development process of the standardised substance abuse guidelines. The theoretical part describes the workshop activities and various coaching agreements, drugs, drug abuse and preventative substance abuse work in the workshop. The development process describes the implementation of substance abuse guidelines, step by step, from design to the final finalised product.

The result of the development work was the completion of standardised substance abuse guidelines, which provide standard operating procedures for drug-related situations in the workshop. The thesis also discussed how to implement preventative substance abuse work in a workshop environment. This work could also help other low threshold operators, who do not participate in substance abuse work.

Keywords: workshop, preventative substance work, participatory work, substance abuse guidelines

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TOIMINNALLISEN KEHITTÄMISTYÖN TOIMEKSIANTAJA.....	6
3	TIETOPERUSTA.....	8
3.1	Työpajatoiminta.....	8
3.2	Työpajavalmennussopimus.....	10
3.3	Työkokeilu.....	10
3.4	Palkkatuki.....	11
3.5	Päihteet.....	11
3.5.1	Päihdehaitta.....	13
3.5.2	Ehkäisevä päihdetyö.....	14
3.6	Päihdeohjelma ja päihdetoimintaohje.....	17
4	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	20
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	20
5.1	Toiminnallisen opinnäytetyön menetelmä.....	21
5.1.1	Osallisuus ja osallistaminen.....	22
5.1.2	Aivoriihi-tiedonhakumenetelmä.....	24
5.2	Kehittämistyön toteutus.....	24
5.3	Kehittämistyön vaiheet.....	31
5.3.1	Kehittämistyön suunnittelu.....	32
5.3.2	Aineiston kerääminen.....	33
5.3.3	Aineiston analyysi.....	33
5.3.4	Kehittämistyön viimeistely ja päättäminen.....	35
6	TUOTEKEHITYSTYÖN ARVIOINTI SEKÄ JATKOKEHITTÄMINEN.....	35
7	TUOTEKEHITYSTYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	36
8	POHDINTA.....	37
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	

Liite 1. Taulukko 1. Käytetyt tutkimukset

Liite 2. Työpajan päihdetoimintaohjeet

Liite 3. Päähtynyt valmentautuja työpajalla

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena oli päihdetoimintaohjeet työpajan yksilö- ja työvalmentajien käyttöön ja kyseessä oli toiminnallinen kehittämistyö. Opinnäytetyöni toimeksiantajana oli työpaja Etelä-Suomesta ja opinnäytetyötäni ohjasi työpajapäällikkö. Aiheen valintaan vaikutti hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisen tammikuussa 2023. Kyseisen työpajan toiminta ei siirtynyt hyvinvointialueelle vaan jäi kaupungin omaksi toiminnaksi, jolloin oli hyvin ajankohtaista tehdä työpajalle omat päihdetoimintaohjeet.

Kyseinen kaupunki toteutti työllisyysneuvontatyötä järjestämällä työttömille työnhakijoille työkokeilua tai palkkatuetta työtä yhteistyössä TE-palveluiden kanssa. Työpajalla oli käytössään myös pajan oma työvalmennussopimus mikä ei ollut sidoksissa työllisyyspalveluihin. Opinnäytetyössäni keskityin työkokeilijoille sekä työpajavalmennussopimuksella valmentautumassa oleville suunnattujen päihdetoimintaohjeiden laadintaan. Työpajan oma päihdetyöryhmä oli keskeisessä roolissa päihdeohjeiden laadinnassa.

Opinnäytetyön aihe nousi tarpeesta kehittää yhtenäiset päihdetoimintaohjeet, työpajalla työskenteleville yksilö- ja työvalmentajille, valmentautujien päihdehaittatapausten käsittelyä varten. Työpajan työsuhteisilla eli palkkatukityöllistyneillä valmentautujilla noudatetaan kaupungin henkilöstön päihdeohjelmaa. Työpajalla tehtävässä ennaltaehkäisevässä päihdetyössä hyödynnetään kaupungin sekä hyvinvointialueen mielenterveys- ja päihdepalveluita. Työpajan valmentajat eivät ole päihdetyöntekijöitä eikä pajalla tehdä varsinaista päihdetyötä, joten yksi opinnäytetyöni tarkoituksista oli oikea aikaisen hoitoonohjauksen selkiyttäminen työpajan päihdetoimintaohjeiden muodossa. Lisäksi pyrittiin löytämään valmentajille keinoja ennaltaehkäisevän päihdetyön toteuttamiselle työpajalla, jotta saataisiin päihdehaittatapauksia vähennettyä.

2 TOIMINNALLISEN KEHITTÄMISTYÖN TOIMEKSIANTAJA

Työpajatoiminnan organisaatiomuotoina yleisimmin on kunnallinen organisaatiomuoto. Vuonna 2019 työpajatoiminnan 229 järjestäjästä 66,8 % oli joko

kunta, seutukunta tai kuntayhtymä. Yhdistyksen, järjestön tai yrityksen tuottaa työpajatoimintaa 33,2 %. Työpajoilla oli valmentautumassa 25 972 henkilöä joista 55,5 % oli alle 25-vuotiaita. Työpajatoimintaan pääsee mukaan ottamalla yhteyttä joko suoraan työpajalle, TE-palveluiden, Kelan tai oppilaitosten kautta. Kaikki halukkaat eivät kuitenkaan pajalle valitettavasti pääse. Yleisin syy palvelun ulkopuolelle jäämiseen vuonna 2019 oli valmentautujan akuutti päihdeongelma sekä mielenterveydelliset haasteet. (Bamming & Hilpinen 2020, 26–27, 39.)

Työpajatoiminta on valmennuspalvelua, jonka keskeisimpinä menetelminä ovat ryhmä-, työ- ja yksilövalmennus. Työpajatyöskentelyssä käytetään hyödyksi ammatillisia työtehtäviä, jotka katsotaan osaksi monipuolisia valmennusmenetelmiä. Valmennusmenetelmillä pyritään vahvistamaan valmentautujan arjenhallintaa, yleistä hyvinvointia sekä tehdään näkyväksi olemassa olevaa osaamista. Osallisuuden tunne ryhmävalmennuksessa korostuu arkisessa yhteisöllisyydessä, jota työpajalla koetaan. Työpajatoiminta rakentuu humaaniin ihmiskäsitykseen, jossa valmentautujan vahvuudet, tavoitteet ja kiinnostuksen kohteet määrittelevät valmennuksen suuntaa ja etenemistä. (Määttä & Piironen 2022, 8.)

Kehittämistyön toimeksiantajan järjestämiä työllisyysneuvonpalveluita hoitaa keskitetysti kaupungin elinvoimapalvelut. Työllisyyskoordinaattori vastaa työllisyysneuvon toteutuksesta ja sen kehittämisestä. Työpajan työpajapäällikkö vastaa henkilöstöhallinnosta sekä työpajan käytännön asioiden hoidosta. Työpajalla työskentelee toimistosihteeri sekä 2 yksilövalmentajaa ja 8 työvalmentajaa. Työpajan valmentautujista oli työkokeilijoita 10, palkkatukityöllistettyjä 28 ja työpajavalmennussopimuksella 3 henkilöä. Valmentautujien ikäjakauma oli 18–62 vuotta, joista miehiä oli 58 % ja naisia 42 %. Kehittämistyön tekemiseen osallistui työpajan päihdetyöryhmä asiantuntijana roolissa. Työryhmään kuului yksilövalmentaja, kaksi työvalmentajaa sekä toimistosihteeri. Tässä opin näytetyössäni käytän yksilö- ja työvalmentajista yleistermiä valmentaja – työkokeilijasta ja työpajavalmennuksessa olevista henkilöistä termiä valmentautuja.

3 TIETOPERUSTA

Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössäni ovat työpajatoiminta, päihdehaitta, ennaltaehkäisevä päihdetyö, osallistaminen ja päihdetoimintaohjeet. Työpajatoimintaa käsittelem työllistymisen näkökulmasta, joten keskityn työkokeilijoihin sekä työpajan omalla työpajavalmennussopimuksella oleviin valmentautujiin. Palkkatukityöllistyneiden kohdalla työpajalla on käytössä kaupungin oma päihdeohjelma. Ennaltaehkäisevä päihdetyö sekä osallistavat menetelmät ovat keskeisessä osassa, koska toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena työpajalle syntyi päihdetyöntoimintaohjeet sekä prosessikuva, valmentajien työskentelyä helpottamaan.

3.1 Työpajatoiminta

Työpajatoimintaa työttömille valmentautujille järjestää pääosin kunnat, järjestöt ja säätiöt. Valmentautajat ohjautuvat työpajoille TE-palveluista, sosiaalitoimen tai oppilaitosten ohjaamana. Nuoria ohjautuu pajoille myös etsivän nuorisotyön kautta. Työpajan on tarkoitus vahvistaa valmentautujan toimintakykyä, arjenhallintaa ja työelätaitoja sekä auttaa jatkopolun löytämisessä. Työpajalla tapahtuva valmennustyö on tavoitteellista – valmentautujan tarpeisiin räätälöityä sekä olemassa olevien hankittujen taitojen kehittämistä. Työvalmennuksen perusajatus on tekemällä oppiminen, oikeissa työtehtävissä. Toiminnan tavoitteet sovitaan yhdessä valmentautujan kanssa ja niitä myös päivitetään valmennuksen edetessä. (Into Ry 2020.)

Vauhkonen & Hoikkala (2020, 7, 66–70, 95.) selvittivät tutkimuksessaan nuorten alle 29-vuotiaiden syrjäytymisestä seuranneita kustannuksia sekä kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuutta. Tutkimuksessa kohdennetulla nuorisotyöllä tarkoitettiin työpajavalmennusta sekä etsivää nuorisotyötä. Etsivällä nuorisotyöllä ja työpajavalmennuksella NEET-nuoria (Not in Education, Employment or Training) pyritään valmentamaan pois NEET-statuksesta työmarkkinaposition, jolloin nämä nuoret eivät olisi enää kansantaloudellinen kustannuserä. Tutkimuksessa tarkasteltiin vuosien 2013–2017 ajalta alle 29-vuotiaiden nuorten jatkosijoittumiset työpajajakson jälkeen. Tutkimuksessa käytettiin 5683 nuoren jatkopolun tietoja työpajajakson jälkeen. Suurin osa valmentautujista

siirtyi kouluun 32 %, muihin toimenpiteisiin 22 %, töihin 18 % sekä jäi työttömäksi 19 %. Opintoihin siirtymistä voidaan erityisesti nuorten kohdalla pitää suotuisana vaihtoehtona, mikäli koulutus on jäänyt kesken tai puuttuu kokonaan. Tutkimuksen mukaan työpajajakso edesauttaa nuorta siirtymään opintoihin tai töihin. Valmentautujien työ- ja toimintakyky sekä koulukuntoisuus tutkitusti vahvistui, varsinkin koulupudokkaiden kohdalla. Tutkimuksessa oli verrokki ryhmänä käytetty työpajavalmennuksen ulkopuolella olevia samanikäisiä, samanlaisesta sosioekonomisesta asemassa olevia nuoria. Myös nämä nuoret olivat peruskoulun suorittaneita, sen keskeyttäneitä ja/tai vailla toisen asteen tutkintoa.

Työpajatoiminnan vaikuttavuutta seurataan Sovari-mittarilla, jonka tarkoitus on tuoda esille työpajatoiminnan kautta tulleita sosiaalisia vahvistavia tekijöitä. Sovari-mittari on anonyymi nettikysely johon valmentautujat vastaavat työpajajaksonsa lopulla. Kysely sisältää kaksi osiota, joissa valmentautuja arvioi työpajatoiminnan toteutusta yleisesti sekä työpajatoiminnan vaikutusta omaan sosiaaliseen vahvistumiseen työpajajakson aikana. Kysymyksillä selvitetään valmentautujan kokemuksia yhteisöllisyydestä, osallisuudesta, tavoitteiden saavuttamisesta sekä oppimisen kokemuksista. Sovari 2020 -kyselyyn vastasi 3639 valmentautujaa. Vastanneista 81 % koki voineensa vaikuttaa työpajatoiminnan sisältöön ja toiminnan suunnitteluun. Osallisuuden kokemukset olivat kyselytutkimuksen mukaan siis merkittävät työpajajaksolla. Yhteishenki työpajalla koettiin myös hyväksi 90 % vastaajan mukaan ja 61 % vastaajista tunsivat itsensä tärkeäksi osaksi työpaja yhteisöä. Työpajajakson onnistuneeksi koki 96 % vastaajista ja he olivat valmiita suosittelemaan valmennusta myös työttömille ystävilleen. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, että työpajavalmennus on hyödyllistä palvelua. (Kinnunen 2021, 3, 6–8.)

Kanadassa tehdyssä tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten näkökulmia siitä, mihin he haluaisivat työllisyyttä edistävissä palveluissa kiinnitettävän huomiota. Vastaukset ryhmiteltiin neljään pääteemaan: ammatillisten valmiuksien lisääminen, työllistyminen, mielenterveyden ja hyvinvoinnin tukeminen sekä yksilöllinen tuki. Nuoret toivovat ammatillisten valmiuksien paranemista sekä opintoja koskevien kiinnostuksen kohteiden selviämistä. Eri urapolut selkiytyvät käytännön töissä, joissa voi oppia työelämätaidoista enemmän kuin koulussa.

Nuoret myös toivoivat saavansa tukea taloudenhallintaan, ajanhallintaan sekä sosiaalisiin tilanteisiin. (Zhu ym. 2022.)

3.2 Työpajavalmennussopimus

Kehittämistyön kohteena olevalla työpajalla on vaihtoehtoinen valmentautumisen jakso, pääsääntöisesti alle 29-vuotiaille nuorille työpajavalmennussopimuksella, joka kestää yleensä 1–3 kuukautta. Työpajavalmennussopimuksella olevat valmentautajat eivät saa toimintaan osallistumisesta rahallista korvausta – ateria päivän aikana on kuitenkin heille ilmainen. Nämä valmentautajat voivat olla esim. kuntoutusrahalla tällä hetkellä tai odottavat opintojen alkamista / jatkumista. Heidän toimeentulonsa pysyy ennallaan, eli mikä se on esim. työttömänä ollessa, jolloin he pysyvät valmennuksen ajan TE-palveluissa työttömänä. Nuori on velvollinen osallistumaan hänelle tarjottuun muihin palveluihin esim. kuntouttavaan työtoimintaan, jos sen katsotaan olevan hänelle oikea palvelumuoto. Näissä tapauksissa työpajavalmennus päättyy.

3.3 Työkokeilu

Työkokeilujakson tavoitteena työpajalla on selvittää, missä vaiheessa valmentautujalla on mahdollista työllistyä palkkatuetulle jaksolle. Työkokeilun kesto on 1–6 kuukautta – riippuen työkokeilijasta. Jos työkokeilun aikana esiintyy päihdehaittapauksia, työllistymismahdollisuudet siirtyvät, kunnes valmentautuja on sitoutunut päihdeongelman hoitamiseen. Opinnäytetyössä kaupungin päihdeohjelmaa peilattiin pajan olemassa oleviin toimintatapoihin ja kirjattiin selkeät ohjeet päihdehoitoon ohjauksesta. Tarve toimintatapojen päivittämiselle ja tarkennuksille tuli esiin, kun päihdehaittojen ilmaantuessa toimintaohjeet ja hoitoonohjauksen polku oli pajan yksilö- ja työvalmentajille epäselvä.

TE-palvelut, työkokeilija sekä työkokeilun järjestäjä tekevät yhdessä kirjallisen sopimuksen ennen työkokeilun aloittamista. Sopimukseen kirjataan työkokeilun tavoitteet ja tehtävät, työkokeilun kesto sekä henkilö kuka vastaa työkokeilun ohjauksesta ja valvonnasta työpaikalla. Työkokeiluun voi hakeutua henkilö, joka haluaa selvittää ammatinvalinta- ja uravaihtoehtojaan. Henkilö on palaamassa työmarkkinoille esim. pitkän työttömyysjakson tai lastenhoidon ta-

kia, jolloin selvitetään, onko ammatillinen osaaminen ajan tasalla ja tarvitaanko mahdollisesti täydennyskoulutusta. Henkilöltä saattaa puuttua ammatillinen koulutus kokonaan – hän suunnittelee alan vaihtoa tai yrittäjyyttä. Työkokeilun kesto kunnalla on yhteensä 12 kuukautta, mutta samaa työtehtävää voi tehdä vain 6 kuukautta. Työkokeilu ei ole työsuhde eikä siltä ajalta makseta palkkaa. (TE-palvelut 2022b.)

3.4 Palkkatuki

Palkkatuki voi olla yksi vaihtoehto työnhaun avuksi. TE-palvelut tai kuntakokeilu voi myöntää taloudellista tukea työnantajalle – työttömän työnhakijan palkkakustannuksiin. Palkkatuettu työ on aina työsuhde, vaikka ammatillinen osaaminen tai terveydellinen selviytyminen eivät riittäisi työtehtävän kokoaikaan hoitamiseen. Työnantajalle voidaan maksaa 30–50 % palkkakustannuksista, jos työsuhde täyttää palkkatuen myöntämiseen edellyttämät vaateet ja jos TE-palveluilla on siihen määrärahoja. (TE-palvelut 2022a.)

Vanjusov (2022, 32–34) on väitöskirjassaan nostanut kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn tukemisen, yhdeksi tärkeimmistä keinoista päihdeasiakkaan tukemisessa. Päihteiden käyttö usein aiheuttaa eristäytymistä ja silloin asiakas ei välttämättä itsenäisesti osaa hakea tai löydä oikeiden palveluiden piiriin. Työpajalle valmistuneilla päihdetoimintaohjeilla ja prosessikuvalla pyritään jatkossa täydentämään jo olemassa olevaa kokonaisvaltaista valmennustyötä entisestään – yhtenäisillä ohjeilla.

3.5 Päihteet

Rajaan tässä työssäni päihteet alkoholiin, yleisempiin käytössä oleviin huumausaineisiin ja lääkkeisiin, joita käytetään ei lääkinnällisiin tarkoituksiin sekä korvaushoidossa käytettäviin lääkkeisiin. Alkoholi on yleisin työpajalla käytössä oleva päihde ja se aiheuttaa eniten päihdehaittapauksia tällä hetkellä.

Alkoholi on laillinen päihde Suomessa yli 18-vuotiaille, mutta väkevien alkoholijuomien kohdalla ikäraja on 20 vuotta. Alkoholin käyttö on yleistä ja ongelmakäyttö aiheuttaa mittavia terveysongelmia sekä noin miljardin haittakustannuksia vuosittain myös yhteiskunnallisesti. Alkoholin on katsottu olevan päihteistä

haitallisin, koska se aiheuttaa eniten sairauksia ja kuolleisuutta päihteitä käytävässä väestössä. Humalatilassa tapaturmien riskit kasvavat sekä usein häiriökäyttäytyminen lisääntyy. Perhe- ja parisuhdeväkivaltilanteissa alkoholi on usein yhtenä osatekijänä. Alkoholiriippuvuus syntyy pitkäkestoisesta alkoholin käytöstä. Riippuvuus voi olla fyysistä, jolloin pitkäaikaisesta käytöstä seuraa vieroitusoireet tai psyykkistä, jolloin pakonomaista juomisen tarvetta ei pysty lopettamaan. Hoitamattomana vieroitusoireet voivat aiheuttaa juoppohulluuden (delirium tremens) mikä tulee krapulan mentyä jo ohi eli muutama päivä juomisputken lopettamisesta. (Päihdelinkki 2021a.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on selvittänyt vuodesta 1992 alkaen toteutetulla päihdetutkimuksella huumeiden sekä muiden päihteiden käyttöä Suomessa. Kyselyssä on kartoitettu myös mielipiteitä ja asenteita huumeista. Tutkimukseen sisältyneellä huumeenkyselystä saaduilla tiedoilla on tärkeä rooli kansallisessa huumeseurannassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Huumausaineiden käyttö ja hallussapito on Suomessa laitonta. Karjalaisen ym. (2020, 16–18) raportissa, huumeenkyselyyn vuonna 2018 vastanneista 15–69-vuotiaista 24 % kertoi joskus elämänsä aikana kokeilleensa huumeita. Yleisintä huumeiden käyttö on ollut 25–34-vuotiailla miehillä sekä naisilla. Miehillä huumeiden käyttö on yleisempää kaikissa ikäryhmissä kuin naisilla, mutta edellisen huumeenkyselyn 2014 jälkeen huumeidenkäyttö on yleistynyt naisten keskuudessa voimakkaasti. Käytetyin huumausaine Suomessa on kannabis, jota vuonna 2018 kyselyyn vastanneista 24 % kertoi käyttäneensä jossain vaiheessa elämäänsä. Samassa tutkimuksessa 13 % kertoi ekstaasin, 12 % amfetamiinin, 9 % kokaiinin ja LSD:n ja käytöstä elämänsä aikana. Opioidien ja bentsodiatsepiinien ei-lääkinnällistä käyttöä kysyttiin ensimmäistä kertaa vuonna 2018, jolloin vastaajista 1 % kertoi viimeisen vuoden aikana käyttäneensä kyseisiä lääkkeitä päihtymistarkoitukseen.

Opioidiriippuvuuden tuloksellisessa korvaushoidossa on käytetty buprenorfiiniä tai metadonia, yhdessä päihdekuntoutuksen kanssa. Muiden huumeriippuvuuksien hoitoon ei ole yksittäistä tehokasta lääkehoitoa olemassa. Uni- ja kipulääkkeiden käyttö yhdessä alkoholin tai muiden huumeiden kanssa on myös yleistä. Monet käyttäjät eivät osanneet eritellä milloin kyseessä on ollut

lääkkeen tarkoituksenmukainen käyttäminen ja milloin niitä on käytetty päihtymistarkoituksessa. (Karjalainen ym. 2020, 20.)

Euroopan huumeraportin (2022, 26–27) mukaan kannabis oli vuonna 2021 myös Euroopassa kaikkein yleisin huumausaine, jota käytti arviolta 15,5 % 15–34-vuotiaista EU:n kansalaisista. Kannabiksen käyttäjistä ensimmäistä kertaa hoitoon hakeutuneiden ikä oli keskimäärin 25 vuotta ja heistä 46 % käytti kannabistuotteita päivittäin. Hoitoon hakeutuminen sukupuolen mukaan oli naisilla 16 % ja miehillä 84 %.

THL:n päihdehuollon huumeasiakkaiden tilastoraportissa (2022, 1.) vuodelta 2021, kahden päihteen yhtäaikaisesta ongelmakäytöstä kertoi 1252 asiakkaasta 82 %. Raportin mukaan suurin yksittäinen ryhmä päihdehuollon palveluihin ohjautuvista on opioidien ongelmakäyttäjistä tai korvaushoidon piirissä olevia. Päihteen käytön riskien kartoittamiseen on olemassa erilaisia testejä kuten AUDIT-testi alkoholin käytöstä, sekä DUDIT-testi huumeiden käyttöön liittyvistä ongelmista (Päihdelinkki 2021b).

Matalasti koulutettujen päihteen käyttö on lisääntynyt 2000-luvulla merkittävästi mikä on lisännyt myös päihdehaittoja. Varsinkin nuorten päihteen käytöstä ja hyvinvoinnista on herännyt aiheellinen huoli. Päihteen sekä niiden käytön katsotaan olevan poikkeuksetta työpajanuorten suurin yksittäinen haaste. Työpajanuorien ja valmentajien näkemyksissä päihteen ongelmakäytöstä on kuitenkin eroavaisuuksia. Valmentajille nuorten päihdeongelmat näyttävät välillisesti yleisempänä kuin mitä työpajanuoret itse kokevat niitä olevan. (Tervonen 2016, 5.)

3.5.1 Päihdehaitta

Renko (2018, 17) kuvaa väitöskirjassaan päihteen ongelmakäytön ja siitä johtuvien päihdehaittojen korostuvan erityisesti sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevilla henkilöillä. Heikommassa asemassa olevien henkilöiden päihteen ongelmakäytössä näkyy myös erilaisia terveyshaittoja, ylempiin sosioekonomisiin ryhmiin verrattuna. Terveyserot katsotaan johtuvan epäedullisen elämäntavan mukana tulevien terveysongelmien kasaantumisesta,

heikommassa asemassa olevien henkilöiden kohdalla ja tämä kuormittaa yhteiskuntaa. Päihdehaitat työelämässä kuten työtehtävien laiminlyönti sekä poissaolot, heijastuvat aina päihteiden käyttäjän ympärille – lisäksi sosiaalisia kustannuksia.

Ehkäisevän päihdetyön EHYT ry:n tekemän raportin mukaan alkoholin aiheuttamat taloudelliset päihdehaitat yrityksille voidaan jakaa suoriin ja epäsuoriin kustannuksiin. Suoria haittoja ovat mm. humalatilassa tai krapulassa työpaikalle tuleminen tai niiden vuoksi töistä poissaoleminen, heikentynyt työpanos, työtapaturmat ja niille altistuminen, sekä työpaikan omaisuudelle aiheutuvat vahingot työkyvyn laskemisen takia. Epäsuoria haittoja ovat mm. toisille työntekijöille aiheutuvat lisätyöt päihdepoissaolojen takia ja irtisanomistilanteessa uudesta rekrytoinnista aiheutuvat kustannukset. (EHYT ry 2018a, 6–7.)

Työpajalla päihdehaitat ovat päihtyneenä tai krapulassa töihin tuleminen tai samoista syistä johtuvat poissaolot – nämä syyt myös vaarantavat työturvallisuuden työpajalla. Välillisinä haittoina ovat valmentautujien univaikeudet, väsymys, mielenterveydelliset sekä toimeentuloon liittyvät haasteet.

3.5.2 Ehkäisevä päihdetyö

Kunta huolehtii, että päihdehuoltoa järjestetään kunnassa olevan tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystalveluiden tulee riittävästi vastata päihteiden ongelmakäyttäjien avun- ja tuentarpeeseen, ensisijaisesti avohuollon palveluina. Palvelut on järjestettävä niin, että palvelun piiriin voi hakeutua oma-aloitteisesti. (Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41, 5–9. §)

Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jolla on tarkoitus vähentää päihteiden käyttöä, sekä niistä aiheutuvia haittoja. Huomiota on kiinnitettävä myös haittoihin, jotka aiheutuvat päihteiden käytöstä muille kuin itse käyttäjälle. Valtakunnallisesti toimintaa koordinoi Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL ja kunnissa aluehallintovirastot, vastaten ehkäisevän päihdetyön suunnittelusta ja kehittämisestä yhdessä viranomaisten ja yhteisöjen kanssa. (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 1.12.2015/523, 2–6. §).

Määttä & Piironen (2022, 5, 10, 37–38) ovat tutkimuksessaan tarkastelleet kolmen eri kunnan työpajoilla tehtävää viranomaisyhteistyötä. Kyselytutkimuksessa selvitettiin valmentautujien palvelupolkuja sekä niiden rakentumista työpajavalmentajien sekä yhteistyökumppaneiden välillä. Palveluverkostojen hahmottaminen nähtiin hankalaksi ja pirstaleiseksi, jolloin yhteistyön tehostamisen sekä ammattitaidon tunnistamisen tulisi korostua verkostojen sisällä. Tutkimukseen osallistuneet haastatellut näkivät mielenterveys- ja päihdepalveluihin pääsyn vaativan valmentautujalta itseltään voimavaroja vaatia palvelua ja valittavan usein hänen tilanteensa on oltava jo heikko ennekuin palveluihin pääsee. Ehkäisevän päihdetyön osalta tutkimuksen haastatellut toivoivat tulevaisuudelta avoimempaa sekä jalkautuvaa monialaista yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Jalkautumisella tarkoitettiin työparityöskentelyä, jossa työpajavalmentaja sekä päihdetyöntekijä yhdessä pohtisivat valmentautujalle sopivia tukimuotoja työpajalle, tämän päihdeettömyyden tukemiseen. Valmentautuja olisi tässäkin työskentelytavassa keskiössä ja oman elämänsä asiantuntijana.

Maailman terveysjärjestö WHO ja EU ovat nostaneet esille päihteiden käytön haittoja, sekä siihen liittyvää rikollisuutta maailmanlaajuisesti. Esimerkiksi Nordic Alcohol and Drug Policy Network (NordAN) on verkosto, johon kuuluu Pohjoismaat sekä Balttia. Verkosto kerää ajantasaista tietoa päihteistä, niiden käytöstä ja haitoista sekä raportoi niistä. Kansainvälinen yhteistyö onkin erittäin tärkeää koska sitä kautta saadaan uutta tietoa tutkimuksista ja menetelmistä, päihdehaittojen vähentämiseksi. (EHYT ry 2020b.)

Tervonen (2016, 129–130) on tutkielmassaan selvittänyt työpajanuorten mieltäpidettä omasta päihteiden käytöstään sekä työpajan ennaltaehkäisevän päihdetyön merkityksestä työpaja aikana. Nuorten kertomuksista nousee vahvasti esiin, että työpajajakson aikana nuorten päihteiden käyttö väheni, koska he eivät kokeneet tarvetta arkiselle päihteiden käytölle, samoin kuin ennen työpajalle ohjautumista. Työpajajakso lisäsi nuorten psyykkistä hyvinvointia sekä osallisuuden kokemuksia. Tutkielman mukaan ennaltaehkäisevä päihdetyö toteutuu työpajalla nimenomaan pajan tarjoamana vaihtoehtoisena toimintana päihteiden käytölle.

Työpajalla toteutettava ehkäisevä päihdetyö on luottamuksellista keskustelua valmentajan ja valmentautujan välillä, tarvittaessa ohjausta mielenterveys- ja päihdepalveluiden piiriin sekä päihdehaittatapausten seuranta työterveyshuollon ja työttömien terveydenhoitajan kanssa. Valmentajat pyrkivät säännöllisillä tapaamisilla valmentautujan kanssa tunnistamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, päihteiden riskikäytön ja tarjoamaan tukea näihin haasteisiin. Oman haasteen valmentajan työskentelylle näissä tilanteissa asettaa päihteiden käyttäjän tunnistaminen varhaisessa vaiheessa, koska päihteiden käyttöä pyritään peittelemään. Työskentely työpajalla luo kuitenkin valmentautujalle arkirutiinit, mielekäästä tekemistä, sosiaalisia kontakteja sekä vahvistaa terveitä elämäntapoja. Näiden on katsottu tukevan päihteetöntä elämää. Tässä kehittämistyössä päihdetyöryhmä mietti miten ja millä keinoilla ehkäisevää päihdetyötä voitaisiin edelleen kehittää työpajalla.

Renko (2018, 4, 23) on väitöskirjassaan tutkinut päihteiden käytön puheeksi ottamista sosiaalityössä. Ammattilaisten asennoitumisessa näissä tilanteissa huokui lujaa toimijuutta, sekä he tunsivat sen työrooliinsa kuuluvaksi tehtäväksi. Asiakkaiden asenteissa puheeksi ottaminen ja neuvonta koettiin herkäksi puheenaiheeksi, jolloin asiakkaan toimijuus oli haavoittuva. Jos näissä tilanteissa asiakkaan toimijuus ikään kuin pyhitetään, eikä ammattilainen rohkene ottaa päihdeasioita esille, luodaan ehkäisevälle päihdetyölle lähes ylittämättömät esteet. Puheeksiotto- ja neuvontatilanteissa on myös muistettava huomioida eri päihteiden omat problematiikat. Alkoholi on laillinen päihde ja sen ongelmakäyttö on Suomessa yleistä – huumausaineet ovat laittomia päihteitä ja käyttö harvinaisempaa kuin alkoholin. Keskusteluissa on huomioitava päihteiden eroavaisuudet mm. laillisuuden sekä vaikutusten suhteen.

Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2025 -ennakointitutkimukseen osallistui yhteensä 50 päihdetyön verkostojen asiantuntijaa kansalliselta-, alueelliselta sekä paikalliselta tasolta. Valtaosa kyselytutkimukseen osallistuneista edusti paikallistasoa ja toimi kunnissa päihdetyön koordinaattoreina. Kyselytutkimuksen tuloksena saatiin tarkennettua ehkäisevän päihdetyön tulevaisuudenkuvia. Tutkimukseen osallistuneiden arvion mukaan jatkossa ehkäisevää päihdetyötä tehdään integroidusti osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Eh-

käisevä päihdetyö on aiemmin koettu tehottomaksi holhoamiseksi, mutta tulevaisuudessa työ nähdään toisin. Päihdetyön tietopohjan lisääntymisen myötä päihdetyön ehkäisytoimet katsotaan osaksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Ehkäisevän päihdetyön integroinnista seuraisi todennäköisesti rahoituksen väheneminen sekä päihdetyön koordinaattoreiden toimien alas ajaminen kuntatasolla. Ehkäisevää päihdetyötä tehtäisiin myös jatkossa julkisen vallan koordinoimana, mutta järjestöt sekä kansalaistoiminta olisivat entistäkin aktiivisemmin mukana. (Warpenius ym. 2015.)

3.6 Päihdeohjelma ja päihdetoimintaohje

Päihdeohjelma on työpaikan kirjallinen ohje toimintatavoista, vastuista ja velvollisuuksista miten päihdetapaukset tulee työpaikalla hoitaa. Sen sisältö on aina työpaikkakohtainen. Päihdeohjelman yhtenä tarkoituksena on ylläpitää työntekijän työkykyä ja kannustaa työntekijää puuttumaan päihdeongelmaan myös itse. Työyhteisön on osattava tunnistaa päihdeongelmat ja tuotava ne esille ilman viivytyksiä. Työnantajan vastuulla on sujuva ongelmien ratkaisu sekä hoitoon ohjaaminen. Työpaikat, joissa on perusteellisesti tehty päihdeohjelma – sisältäen varhaisen puuttumisen sekä mahdollisesti sitä seuraavan hoitoon ohjauksen, voidaan kuvata pelastusrenkaaksi päihteiden ongelmakäyttäjille. Suurissa organisaatioissa sekä kaupungeissa päihdeohjelma on yleensä tehty ja pyritty myös jalkauttamaan työntekijäportaaseen. Varmaa tietoa ei ole, monellako työpaikalla päihdeohjelma on käytössä. (Karhula 2021, 25–27.) Päihdeohjelma on lakisääteinen työpaikoilla, joissa tehdään huumausainetestauksia henkilökunnalle (Työterveyshuoltolaki 21.12.2001, 11 §).

Roche ym. 2018 tekivät tutkimuksen työpaikoilla tehtävästä ennaltaehkäisevästä päihdetyöstä, jolla voitaisiin ehkäistä päihdehaittoja. Tutkimuksessa selvitettiin työpaikan päihdeohjelman hyödyntämistä johtamisessa sekä esimiestyössä. Tutkimuksen mukaan työpaikan päihdeohjelma lisäsi johtajien sekä esihenkilöiden tietoisuutta päihdeteemoista ja madalsi kynnystä puuttua päihdehaittapauksiin. Hyvin jalkautetulla päihdeohjelmalla pystyttiin tutkimuksen mukaan jopa ehkäisemään päihdehaitan eskaloitumista vakavaksi päihdeon-

gelmaksiksi. Päihdeohjelman katsottiin vaikuttavan yrityksen tuottavuuteen positiivisesti sekä vähentävän työntekijän leimaantumista päihdehaittatapausten ilmentyessä.

Päihdetoimintaohjeet antavat raamit valmentajille, miten työpajayhteisössä toimitaan päihdehaittatapausten ilmentyessä. Ohjeilla varmistetaan, että kaikilla valmentajilla toimintatavat ovat yhdenmukaisia. Päihdetoimintaohjeet sisältävät työyhteisökohtaiset toimintamallit päihdetapauksiin liittyen ja näin ollen ohjeet ovat osa työkykyä ylläpitävää toimintaa. Päihdeohjelmaa ja päihdetoimintaohjetta ei tule sekoittaa toisiinsa. (Ehyt ry 2021c.)

Päihdeohjelman vaikuttavuus voidaan todeta työpaikan ilmapiiriä tarkastellessa. Työpaikoilla, joissa päihdeohjelma on kehitetty yhdessä henkilöstön kanssa, rohkaisee se työntekijöitä puuttumaan päihdehaittoihin matalammalla kynnyksellä ja useammin. Työyhteisön jäsenet tietävät silloin mitä päihdeohjelma sisältää. Vastuut ja velvollisuudet selkiytyvät sekä työntekijän oman toiminnan merkitys päihdehaittatapauksissa tarkentuu. Varhaisen puuttumisen mallista tulee yksi työkalu lisää, omaan osaamiseen päihdeaiheita käsiteltäessä. (Kujasalo 2013, 30–31.)

Päihdeohjelman vaikuttavuudesta on kansallisia tutkimuksia erittäin vähän ja tämän toteavat myös Näätänen & Tukio 2022 YAMK opinnäytetyössään. He selvittivät päihdeohjelman nykytilaa sekä sen vaikuttavuutta työpaikkojen päihdehaittatapausten ennaltaehkäisyssä. Opinnäytetyö oli toteutettu kyselytutkimuksena sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Kyselytutkimuksen tulosten mukaan puolet vastanneista eivät osanneet sanoa onko päihdeohjelmalla ollut ehkäisevää vaikutusta päihdehaittatapauksiin. Työterveyshuollon rooli päihdehaittatapausten käsittelyssä oli selkeimmin vastanneiden tiedossa, mutta muuten päihdeohjelman toteuttamisen vastuut olivat epäselvät. (Näätänen & Tukio 2022, 51–53.)

Kehittämistyön kohteena olevalle työpajalle luotiin päihdetoimintaohjeet työkokeilijoiden sekä työpajavalmennussopimuksella olevien valmentautujien päihdehaittatapausten käsittelyä varten. Tarve työpajan päihdetoimintaohjeille oli

ilmeinen, koska kaupungin päihdeohjelmaa ei koettu täysin sopivaksi, sillä kyseisillä valmentautujilla ei ole työsuhdetta. Päihdetoimintaohjeissa on kuvattu selkeästi toimintatavat, jos pajalla havaitaan päihtynyt valmentautuja sekä miten päihdehaittatapausta käsitellään tapahtuman jälkeen. Ohjeisiin on kirjattu mielenterveys- ja päihdepalveluiden yhteystiedot, joihin valmentajakin voi ottaa yhteyttä mieltä askarruttavissa valmennuksellisissa kysymyksissä ja/tai yhdessä valmentautujan kanssa varatessa aikaa hänelle palveluiden piiriin.

Kehittämistyötä tehdessäni otin yhteyttä puhelimitse, sekä laitoin sähköpostikyselyn lähikuntien työpajoille. Yhteydenotoissa tiedustelin eri työpajoilla käytössä olevia päihdetoimintaohjeita tai päihdepelissäntöjä, sekä onko päihdehaittatapaukset näyttäytyneet heidän pajallaan. Sain kaksi sähköpostivastusta, joiden julkaisemiseen nimettömänä olen kysynyt luvat viestien lähettäjiä.

Juttelimme puhelimesta viime viikolla ja taisin silloin miettiä, että omalle kohdalleni ei ole sattunut tapausta, jossa työkokeilija olisi tullut päihtyneenä töihin. Oma ajatukseni on, että päihteenkäyttö näkyy ehkä enemmän luvattomina poissaoloina ja mahdollisina katoamisina palvelusta. Luvattomiin poissaoloihin toki puututaan, mutta riippuu nuoresta, kertooko hän päihteenkäytöstään, jos sitä on taustalla. Joka tapauksessa kuntakokeilun omavalmentaja on varmasti taho, johon olisin ensimmäisenä yhteydessä päihteenkäytön tiimoilta. Myös nuoren tilanteeseen sopivien päihdepalveluiden kartoittaminen olisi ensisijaista. Tärkeän opparin aiheen olet valinnut! (Sähköpostiviesti 31.3.2023.)

Meillä ei ole työkokeilijoille omaa päihdeohjeistusta, vaan jos tarve puuttua tulisi olemme yhteydessä Kuntakokeilun omavalmentajaan ja etenemme sitten heidän ohjeistuksensa mukaan yhteistyössä. Palkkatuella olevien osalta noudatamme tosiaan kaupungin päihdeohjeistusta. Itse luulen, että olemme selvinneet hyvällä perehdytyksellä, selkeällä valmennusprosessilla ja ennalta estävällä puheella. En ainakaan muista, että olisimme tavanneet päihtyneenä ollutta työkokeilijaa toimipisteellämme. Vaan kerta se olisi ensimmäinenkin ja siksi on hyvä, että joku toimintatapaa miettii ja peräänkuuluttaa. (Sähköpostiviesti 31.3.2023.)

Sähköposti vastausten perustella voidaan todeta, ettei päihdetoimintaohjeita lähikunnissa ole käytössä vaan päihdehaittatapauksissa otetaan yhteys omavalmentajaan / omatyöntekijään TE-palveluissa. Opinnäytetyönä valmistuneisiin päihdetoimintaohjeisiin on myös kirjattu yhteydenotto omatyöntekijään,

joka tekee arvion jatkotoimenpiteistä päihdehaittatapausten perusteella, palvelun jatkoon suhteen.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Kehittämistyön valinnassa tulee pohtia, miksi kehitetään ja mistä kehittämistarve nousee sekä kenen ehdoilla sitä toteutetaan. Kehittämistyön edetessä alkuperäinen aihe usein muuttuu muotoaan ja täsmentyy, jolloin toimeksiantajan on myös mietittävä kehittämistyön uutta suuntaa. (Ojasalo ym. 2014, 49.)

Opinnäytetyöni tarkoitus oli työpajan valmentajien päihdetoimintaohjeiden selkiyttäminen sekä ennaltaehkäisevän päihdetyön kehittäminen. Tavoitteena oli tuottaa konkreettiset ja käytännönläheiset ohjeet, joiden pohjalta valmistui visuaalinen prosessikuva työpajan valmentautujien päihdehaittatapausten päihdetoimintaohjeista. Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda yhteiset säännöt ja toimintatavat, jolloin pystytään reagoimaan työpajan valmentautujien päihdeasioihin yhdenmukaisesti ja varhaisessa vaiheessa sekä ennaltaehkäisemään päihdehaittatapausten syntyä. Ohjeiden pohjalta valmistuneen prosessikuvan avulla on mahdollisuus ratkoa haasteet suunnitellusti ja madaltaa puheeksi ottamisen kynnystä näissä tilanteissa.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Ammattikorkeakoulututkinnon yhtenä tavoitteena on, että opiskelija toimii valmistuttuaan alansa asiantuntijatehtävissä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy käytännön toiminnan järjestäminen, esimerkiksi jonkin ryhmän kanssa tutkimukselliseen tietoon. Työskentelyn tavoitteena voi olla esimerkiksi tapahtuman järjestäminen, oppaan tai kotisivujen tekeminen – kohderyhmän tarpeiden mukaan. Toiminnallisen opinnäytetyön tulee olla käytännönläheinen ja opiskelijan on siinä pystyttävä osoittamaan alansa tietojen sekä taitojen hallintaa riittävällä tavalla. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9–10.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuskäytännöt eivät näyttele niin suurta roolia kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Tutkimuskäytäntöjä pyritään käyttämään perustasolla, jolloin tiedon laatu saadaan turvattua. Kerätyn tiedon analysointia ei myöskään ole välttämätöntä tehdä yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 57–58.)

Tämä työelämälähtöinen opinnäytetyö on osallistava tuotekehitystyö, joka on toteutettu tuotekehitysprosessin mukaisesti. Ketterän kehittämisen menetelmänä käytin aivoriihi-tiedonhakumenetelmää päihdetyöryhmän kanssa työskennellessäni. Keräsin työryhmän jäseniltä kehittämisideoita, jotka analysoin luokittelemalla. Luokittelun jälkeen siirsin saamani tiedon uusien ohjeiden sekä prosessikuvan valmisteluun.

5.1 Toiminnallisen opinnäytetyön menetelmä

Projektimuotoisen työskentelytavan tarkoituksena on saavuttaa ennalta määritetty tavoite esim. tuote, ohje tai opas. Projektina toteutetun opinnäytetyön raportoinnissa käydään läpi työprosessin kulku, johtopäätökset sekä arvio valmiista produktista. (Airaksinen & Vilkkä 2003 48, 65.) Valitsin toiminnallisen opinnäytetyöni menetelmäksi valmentajia osallistavan työskentelytavan, kehittämistyön tilaajan käyttämien toimintamallien mukaisesti. Työpaja työskentelyssä tuetaan valmentautujan aktiivista osallisuutta, yhdessä tekemistä sekä toisilta oppimista (Into Ry 2020). Tämä tuotekehitystyö tehtiin tämän periaatteen mukaisesti päihdetyöryhmän kanssa yhdessä kehittäen. Opinnäytetyönäni tehty tuotekehitystyö oli hyvin käytännönläheinen ja siinä oli mahdollisuus käyttää valmentajilla olemassa olevaa tietoa päihdehaittatapausten käsitteilystä. Päihdetoimintaohjeet tulivat valmentajien käyttöön, jolloin oli perusteltua käyttää valmentajilla itsellään olevaa tietoa ja ammattitaitoa osallistavassa tuotekehitystyössä. Osallistava työskentelyote osoittautui toimivaksi ja tehokkaaksi kehittämisen muodoksi, sen ketteryyden vuoksi.

Kehittämistoiminnassa ei kerätä tai tuoteta uutta tietoa yhtä laajasti kuin tutkimuksessa, vaan tietoa kerätään ja rajataan kehittämistyön kannalta tarkoituksen mukaisista lähteistä. Tiedonkeruu tapahtuu esim. homogeeniseltä ryhmältä kuten kehittämistyön kohteena olevan yhteisön työntekijöiltä. (Toikko & Rantanen 2009, 119.)

Ammattikorkeakoulututkinnon yhtenä tavoitteena on, että opiskelija toimii valmistuttuaan alansa asiantuntijatehtävissä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy käytännön toiminnan järjestäminen, esimerkiksi jonkin ryhmän

kanssa tutkimukselliseen tietoon. Työskentelyn tavoitteena voi olla esimerkiksi tapahtuman järjestäminen, oppaan tai kotisivujen tekeminen – kohderyhmän tarpeiden mukaan. Toiminnallisen opinnäytetyön tulee olla käytännönläheinen ja opiskelijan on siinä pystyttävä osoittamaan alansa tietojen sekä taitojen hallintaa riittävällä tavalla. (Airaksinen & Vilka 2003, 9–10.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuskäytännöt eivät näyttele niin suurta roolia kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Tutkimuskäytäntöjä pyritään käyttämään perustasolla, jolloin tiedon laatu saadaan turvattua. Kerätyn tiedon analysointia ei myöskään ole välttämätöntä tehdä yhtä tarkasti kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. (Airaksinen & Vilka 2003, 57–58.)

5.1.1 Osallisuus ja osallistaminen

Isola ym. (2017, 16–22) määrittelee osallisuuden rakentuvan vuorovaikutustilanteissa ihmisten välillä. Se on toimimista, olemista ja osallistumista – yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Kun ihminen kokee pystyvänsä vaikuttamaan omiin tarpeisiinsa sekä olemassa oleviin resursseihinsa, sen nähdään vaikuttavan toimijuuden vahvistumiseen. He esittävät, että osallisuus muodostuu kolmesta osatekijästä: ihmisen osallisuudesta ja vaikuttavuudesta omaan elämäänsä, vaikuttamismahdollisuuksista lähipiiriin, palveluihin ja yhteiskuntaan sekä osallisuudesta paikallisesti, esim. luomalla tilaisuuksia, joissa ihminen voi näyttää osaamisensa sekä pääsee panostamaan yhteiseen hyvään.

Pohjola & Puutio (2018, 98–99, 108) toteavat tutkimuksessaan, että työntekijöiden osallistaminen oman työnsä kehittämiseen voidaan nähdä yleisesti työhyvinvointia edistävänä tekijänä. Työntekijät kokevat vaikutusmahdollisuksiensa työn kehittämisessä paranevan, kun tasavertainen dialogi on avointa eri toimijoiden välillä. Oman työkokemuksen perusteella voi osallistua keskusteluun ja tuoda näkemyksensä sekä tietämyksensä yhteiseen käyttöön. Työntekijän osallistaminen kehittämistyöhön voi kuitenkin jäädä toteutumatta, jos vuorovaikutuskäytäntöjä näissä tilanteissa ei ole ennalta sovittu. Kehittämistyön aiheen valinta sekä suunnitelmallinen työskentely rajatun aiheen ympärillä, ei aina takaa kehittämistyön lineaarista etenemistä. Osallistavia työskentelymenetelmiä käytettäessä on kehittämistyön ohjaajan seurattava tarkkaan vuorovaikutustilanteita sekä niistä seuraavia ilmiöitä. Kehittämistyötä tehdessä

päihdetyöryhmän kanssa, käytin aivoriihi-tiedonhakumenetelmää ja seurasin ryhmän vuorovaikutustilanteita tarkasti. Haasteita keskustelujen rajaamisessa ei ollut koska kehittämistyön tavoite oli kaikille osallistujille selkeä.

Valtiollisilla kehittämisohjelmilla, kuten työelämän kehittämisohjelmalla TYKE ja sitä vuonna 2004 seuranneella TYKES kehittämisohjelmalla oli tarkoitus lisätä henkilöstön osallistumista työpaikan kehittämistyöhön esim. erilaisten hankkeiden kautta. Henkilökunnan sitoutuneisuuden ja osallisuuden katsottiin lisäävän kehittämishankkeen tavoitteiden realistisuutta. Nämä kehittämisohjelmat jäivät kuitenkin etäiseksi eikä ohjelmaa tunnettu työpaikoilla riittävästi. Työelämän kehittämisvastuu siirtyi työministeriöstä teknologia ja innovaatioiden kehittämiskeskus Tekesiin vuonna 2008. Tekes käynnisti kuusi vuotisen kehittämisohjelman Liiderin vuonna 2012 joka lopulta liittyi Työelämä 2020 työelämän kehittämisstrategiaan mikä toteutettiin 2012–2019. Liideri ja Työelämä 2020 ohjelmien tarkoituksena oli aluksi vahvistaa työelämän kehittämisosaamista sekä työpaikoilta tulleiden ideoiden jatkokehittämistä. Nämä sisällöt kuitenkin muovautuivat käsittämään yritysten kasvun ja kansainvälistymisen johtamista. Tämä sisällöllinen muutos johtui Tekesissä käynnissä olleiden organisaatio muutosten vuoksi. (Kettunen 2021, 46–53.)

Osallistaminen menetelmänä helpottaa yksilön osallistumista käsillä olevaan suunnittelu- ja kehitystyöhön sen eri vaiheissa. Itseään voi ilmaista muutenkin kuin sanallisesti esim. kirjoittamalla ideat paperille. Tämä voi helpottaa omien ideoiden esille tuomista varsinkin, jos ryhmä, jossa työskentelee ei ole ennestään tuttu. Ryhmässä työskentely voi kuitenkin olla hyvin hedelmällistä, kun voi oppia muilta uutta ja tuoda samalla omat vahvuutensa sekä osaamisensa muiden käyttöön. Osallistamisen tarkoitus on yksilön pääseminen vaikuttamaan omalla ammattitaidollaan ja tietämyksellään kehitystyön etenemiseen. Oma osallistumien yhteiseen hyvään lisää vaikuttavuuden tunnetta sekä itseohjautuvuutta myös jatkossa. (Kansan Sivistystyön Liitto 2017, 6–8.)

Opinnäytetyössäni käytin osallistavaa työtettä, aivoriihi-tiedonhakumenetelmää hyödyntäen – päihdetyöryhmän kanssa työskennellessäni. Työryhmä pääsi käyttämään jo olemassa olevaa ammattitaitoaan pajalle laadittavien päihdetoimintaohjeiden työstämisessä. Työskentelyssä sain nostettua esiin

päihdetyöryhmällä olevaa hiljaista tietoa, koska sen jäsenillä on vuosien työkokemus sekä vahva ammattitaito työpajatyöskentelystä. Näin ollen heillä oli kokemusta sekä näkemystä mahdollisten päihdehaittapauksien syntyyn johdettavista syistä. Pyrin haastamaan työryhmän jäsenet miettimään niitä pieniäkin merkkejä mihin pitäisi pajalla tarttua heti niiden ilmentyessä, jotta välttyttäisiin varsinaisilta päihdehaittapauksilta.

5.1.2 Aivoriihi-tiedonhakumenetelmä

Aivoriihi on tiedonhakumenetelmä, jonka tavoitteena on saada ryhmän jäsenet yhdessä osallistumaan ideointiin. Aivoriihin periaatteena on tuottaa mahdollisimman paljon ideoita käsillä olevaan kehittämiskohteeseen. Mitä enemmän ideoita nousee – sitä todennäköisempää on, että saadaan myös toteuttamiskelpoisia ideoita. Aivoriihessä osallistetaan ryhmän jäseniä tuottamaan itse ideoita ongelmanratkaisuun. Menetelmässä on 4 vaihetta: ongelman asettaminen ja rajaaminen, ideointivaihe, arviointivaihe sekä valintavaihe. Aivoriihi menetelmän vetäjä huolehtii jokaisen vaiheen oikea-aikaisesta etenemisestä ja kokoaa parhaat ideat yhdessä työryhmän kanssa saatujen arvioiden perusteella. (Innokylä 2020.)

Olin suunnitellut toteuttavani aivoriihin niin, että ryhmään osallistujat kirjoittaisivat ideansa paperille. Tässä vaiheessa ideoita ei ollut tarkoitus vielä mitenkään rajata, vaan ne saivat olla kovinkin toteuttamiskelvottomia. Tarkoituksena oli saada paljon ideoita, jotka sitten yhdessä kävimme läpi ja karsimme viltteimmät ideat pois.

5.2 Kehittämistyön toteutus

Tapaamisia päihdetyöryhmän kanssa oli yhteensä kolme, kuten olimme kehittämistyön suunnitelmavaiheessa työpajapäällikön kanssa sopineet. Ensimmäisellä tapaamisella kerroin päihdetyöryhmälle kehittämistyön idean ja tavoitteen sekä mikä heidän roolinsa kehittämistyössä on. Jaoin heille aivoriihi-tiedonhakumenetelmästä tietopaketin ja kerroin osallistavasta työskentelyotteesta. Kerroin että olin ajatellut ryhmänjäsenten kirjoittavan mieleen tulevat ideat paperille / Post It lapuille. Päihdetyöryhmä kuitenkin toivoi, etteivät he

kirjaisi tulevia ideoita ja havaintoja paperille vaan minä toimsin kirjuriina. Sovimme tästä työskentelytavasta yhteisesti.

Päihdetyöryhmä pohti, miten päihdehaittatapauksia on työpajalla käyty tähän asti läpi. Miten yksilövalmentajan ja työvalmentajan työnkuvat eroavat näissä tapauksissa, vai eroavatko? Päihdetyöryhmä kertoi, että tällä hetkellä työvalmentaja / yksilövalmentaja on voinut puhalluttaa valmentautujan epäillessään tämän olevan päihtyneenä työpaikalla. Jos puhallutus on positiivinen, valmentautuja on ohjattu pois työpaikalta. Valmentautuja on voinut kieltäytyä puhallutuksesta, jolloin myös näissä tapauksissa hänet on ohjattu pois työpaikalta. Molemmissa tapauksissa kyseinen työpäivä on merkitty luvattomaksi poissaoloiksi. Valmentautujan kanssa oli keskusteltu tapahtuma läpi seuraavana pajapäivänä. Yksilövalmentajan ja työvalmentajan työnkuvat eivät eronneet mitenkään näiden tapausten hoitamisessa.

Työkokeilijoiden päihdehaittatapauksissa yksilövalmentaja on ilmoittanut TE-palveluihin tapahtuneesta. Valmentautujan kanssa on keskusteltu asiasta, kun hän on tullut seuraavan kerran työpajalle. Keskustelussa on käyty läpi tapahtumat ja osa valmentajista on tarjonnut valmentautujalle mahdollisuutta hakeutua mielenterveys- ja päihdepalveluiden piiriin. Valmentajien toiminta hoitoonohjaus käytännöissä on ollut kuitenkin vaihtelevaa – osa valmentajista on tarjonnut mahdollisuutta hakeutua palveluiden piiriin ja osa ei. Päihdetoimintaohjeisiin kirjattiin valmentajan ilmoitusvelvollisuus TE-palveluihin sekä tarjottiin valmentautujalle mahdollisuutta käyttää terveydenhoitajan ja/tai päihdepalveluita.

Työkokeilu samassa kaupungin toimipisteessä voi kestää maksimissaan 6 kk ja päihdehaittatapauksia on voinut tulla jollekin työkokeilijalle useita tänä aikana, eikä palvelua ole keskeytetty. Työkokeilun aikana tapahtuneet päihdehaittatapaukset eivät pois sulje palkkatukityöllistymisen mahdollisuutta jatkossa pajalle. Se kuitenkin siirtää sen mahdollisuutta eteenpäin. Päihdetyöryhmä pohti, olisiko aiheutta ottaa käyttöön pajan omia huomautus käytäntöjä näissä päihdehaittatapauksissa. Ehdotettiin työpajan omaa päihdesopimusta, jonka valmentautuja allekirjoittaisi pajalle tullessaan. Siinä valmentautuja sitoutuisi pajan päihdeohjeisiin ja noudattaisi niitä. Päihdetyöryhmä kuitenkin

päätti, ettei huomautus käytäntöä ole tarkoituksen mukaista ottaa käyttöön, koska TE-palvelut tarkastelevat työkokeilun toteutumista omalta kannaltaan päihdehaittapauksiin nähden. Jos palvelun aikana on havaittu päihdehaittapauksia, TE-palvelut voi päättää työkokeilun. Työpajan oma päihdesopimus koettiin myös turhaksi, koska alkukartoitushaastattelussa työpajan päihdeasiat on jo käyty läpi. Valmistuvien päihdeohjeiden koettiin olevan tärkeä osa alkukartoitushaastattelua jatkossa.

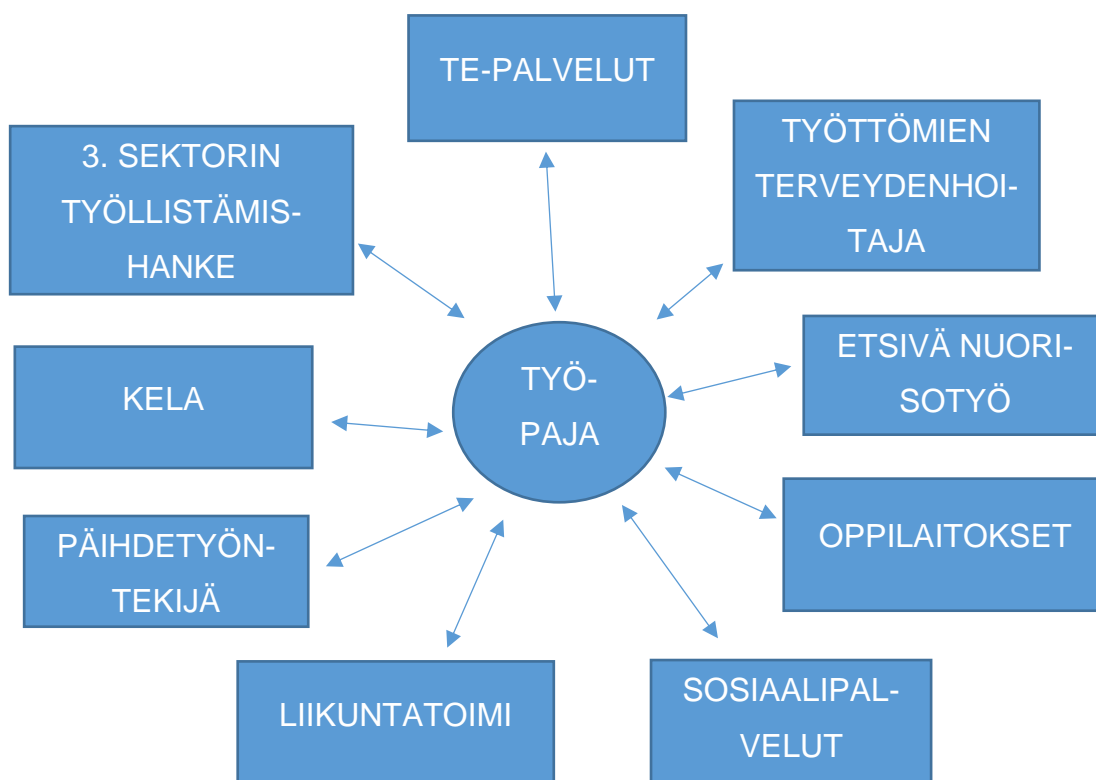
Työsuhteisten eli palkkatukityöllistyneiden kohdalla työpaja on noudattanut kaupungin päihdeohjelmaa ja toiminut sen prosessin mukaisesti. Päihdetyöryhmä peilasi työpajavalmennussopimuksella olevien valmentautujien sekä työkokeilijoiden tämänhetkistä prosessia, kaupungin työsuhteisten prosessiin. Lähdimme rakentamaan työpajan päihdetoimintaohjeita tästä saaduilla tiedoilla.

Ensimmäisen tapaamisen pohjalta mietin päihdetyöryhmälle kysymyksiä heille lähettämässäni koonnissa, joita toivoin heidän pohtivan seuraavaan tapaamiseen.

1. Mitä toimijoita / ammattilaisia kuuluu työpajan verkostoihin? Miten heidän palveluitaan voidaan hyödyntää valmentautujien päihdehaittojen tukemisessa?
2. Miten ja kuinka usein pajalla päihdeteemoja tulisi käsitellä?
3. Milloin valmentautuja ohjataan hoitopalveluiden piiriin? Mieti minkälaisissa tapauksissa työpajalta saatu päihdetyön tuki riittää ja mihin valmentajan rooli ulottuu?

Kysymykset oli tarkoitettu herättelemään päihdetyöryhmää aiheeseen sekä pohtimaan mitä verkostoja työpajalla on jo valmiina, ehkäisevän päihdetyön tekemisen tueksi. Toisessa tapaamisessa päihdetyöryhmä kertoi miten eri verkostot toimivat tällä hetkellä ja ideoi miten niiden olemassaoloa voisi mahdollisesti vieläkin enemmän hyödyntää. Päihdetyöryhmä mietti verkoston erilaisia painopisteitä työpajan toiminnan kannalta. TE-palvelut ja Kela toimivat selkeästi suoraan valmentautujan kanssa, eikä näillä toimijoilla ollut ennaltaehkäisevässä päihdetyössä suurtakaan jalansijaa työpajan toiminnan kannalta. Sosiaalipalveluiden kautta työpajalle ei juurikaan ohjautunut valmentautujia,

koska työpaja ei järjestä kuntouttavaa työtoimintaa enää vuonna 2023. Oppilaitoksilla, etsivällä nuorisotyöllä ja työllistämishankkeella koettiin olevan myös hyvin vähäinen vaikutus, valmentautujan päihdeettömyyden tukemiseen työpajalla tehtävän valmennuksen näkökulmasta. Ensimmäiseen kysymykseen sain ryhmältä luettelon yhteistyökumppaneista, joista laadin verkostokartan (kuva 1).

Kuva 1. Työpajan verkostokartta

Työttömien terveydenhoitajan, päihdetyöntekijän sekä liikuntatoimen kanssa tehtävällä yhteistyöllä oli päihdetyöryhmän mielestä ennaltaehkäisevä vaikutus, valmentautujien päihdeiden käyttöön. Työttömien terveydenhoitajan palveluita käytettiin työhöntulotarkastuksessa sekä työ- ja toimintakyvyn arviointia tehtäessä koko valmennuksen ajan. Terveydenhoitajalle pääsyssä oli kuitenkin viive ja työhöntulotarkastukseen pääsi aikaisintaan kuukauden päästä valmennuksen aloittamisesta. Työhöntulotarkastuksessa terveydenhoitaja tekee kokonaisvaltaisen arvion valmentautujan tarpeista terveydenhuoltopalveluihin sekä päihdepalveluihin.

Päihdetyöntekijän palveluita tarjottiin valmentautujille, jos alkukartoituslomakkeeseen oli päihteiden käytössä kertonut olevan haasteita. Päihdetyöryhmältä nousi toive päihdetyöntekijän vierailusta työpajalle. Päihdetyöntekijä pyydettiin työpajan yhteiseen tapahtumaan, missä päihdetyöntekijä kertoisi tarjolla olevista päihdepalveluista. Työpajaympäristö tulisi päihdetyöntekijälle tutuksi sekä valmentautajat tapaisivat päihdetyöntekijän heille tutussa ympäristössä.

Liikuntatoimen kautta oli järjestynyt valmentautujien vapaa-ajan toimintaa tukemaan liikuntapalvelu, joka on ilmainen työttömille sekä kaupungin työntekijöille. Liikuntapalvelussa on tarjolla erilaisia ryhmäliikunnan muotoja sekä omatoimi kuntosalin käyttömahdollisuus. Päihdetyöryhmä pohti mitä muuta kuin liikuntaan liittyviä harrastuksia kaupungissa olisi ilmaiseksi tai edullisesti tarjolla. Liikunta ei ole kaikille valmentautujille mieleistä tekemistä. Ehkäisevän nuorisotyön alle 29-vuotiaille tarkoitettu lautapelikerho sekä naisille suunnattu matalankynnyksen kahvittelu kerho, nousi tällaiseksi toiminnaksi nuorille. Kaikille avointa ja ilmaista vapaa-ajan toimintaa järjestää kaupungissa 3. sektorin palveluntuottaja mm. bändi-iltojen sekä neulekahvilan muodossa.

Päihdetyöryhmä pohti työpajatyöskentelyn tarjoamia suojaavia tekijöitä ennaltaehkäisevään päihdetyöhön. Työ itsessään voi ehkäistä valmentautujan päihteiden käyttöä, koska työstä saa rutiineja, sisältöä ja merkityksellisyyttä omaan elämään. Työpaikalta saa myös yhteisön, johon kuulua sekä päihteettömyyteen kannustavan valmentajan tuen. Keskusteluissa nousi esiin myös työyhteisön varjopuoli, jossa työpaikalta löytyy muita päihteidenkäyttäjiä ja vapaa-aika kuluu jatkossa yhdessä päihteitä käyttäen. Päihteitä käytetään pääasiassa kuitenkin vapaa-ajalla pajapäivän jälkeen sekä viikonloppuisin, joten sinne oli pohdittava muuta tekemistä kuin päihteiden käyttö.

Vapaa-aikaan liittyvää toimintaa työpaja ei järjestä. Aiemmin työpajalla oli suunnitteilla biljardi ja kädentaidot ”klubit” kerran viikossa työpäivän jälkeen, mutta ne ideat eivät toteutuneet. Näiden klubien tarkoituksena oli antaa valmentautujille mahdollisuus matalankynnyksen harrastustoimintaan, työpajan valmentajan ohjauksessa. Päihdetyöryhmä pohti näiden toimintojen käynnistämistä pienimuotoisesti. Valmentaja voisi valmentautujien pajapäivän päätyttyä varata keilaradan ja/tai biljardipöydän ja lähteä halukkaiden valmentautujien

kanssa yhdessä harrastamaan. Tämän toiminnan kustantaisi työpaja, jolloin se olisi valmentautujille ilmaista. Toiminta ei olisi suunnitelmallista viikoittaista tekemistä, vaan se pohjautuisi osallistujien halukkuuteen viettää vapaa-aikaa yhdessä. Päihdetyöryhmä pohti myös mahdollisuutta hankkia paikallisen jääkiekkjoukkueen kausikortteja valmentautujien yhteiskäyttöön.

Päihdetyöryhmä pohti toiseen kysymykseen, *Miten ja kuinka usein pajalla päihdeteemoja tulisi käsitellä* vastauksia työpajalla jo käytössä olevan alkukartoituslomakkeen kautta. Lomakkeessa kysytään päihteiden käytöstä sekä koeekeko valmentautuja tarvitsevansa tukea päihteiden käytön vähentämiseen. Päihdetyöryhmän kokemuksen mukaan, tähän kysymykseen ei aina vastattu totuudenmukaisesti vaan päihteidenkäyttöä vähäteltiin. Valmennusjakson edessä sekä luottamussuhteen kehittyessä valmentajan ja valmentautujan välille, saattoi valmentautuja tuoda esiin haasteet päihteiden käytössään. Valmentajan täytyykin olla valppaana ja lähteä matalalla kynnyksellä ohjaamaan valmentautujaa päihdepalveluiden piiriin. Päihdetyöryhmän mielestä päihdeteemoja on käytävä läpi arjen kohtaamisissa työnlomassa, ongelmakäytön näkyessä työpajalla sekä erilaisissa yhteisissä tapahtumissa. Avointa keskustelua päihteistä on pidettävä yllä arjessa, ettei kynnyks päihdeasioiden esiin nostamisessa nouse korkeaksi.

Kolmannella tapaamiskerralla kävimme läpi vastauksia kysymykseen, *Milloin valmentautuja ohjataan hoitopalveluiden piiriin? Mieti minkälaisissa tapauksissa työpajalta saatu päihdetyön tuki riittää ja mihin valmentajan rooli ulottuu.* Päihdetyöryhmä oli yksimielinen hoitoonohjauksen tärkeydestä sekä sen merkityksestä päihteiden ongelmakäyttäjille – varsinkin päihdeongelman ollessa akuuttivaiheessa. Samoin raittiiksi pyrkivien osalta työpajan tuki ja hoitoonohjaus koettiin osaksi ehkäisevään päihdetyötä, jota työpajalla tehdään. Käytännössä valmentaja tarjoaa ensin keskusteluapua työpajalla ja ohjaa päihdepalveluiden piiriin matalalla kynnyksellä, kun huomaa, että valmentautuja siitä hyötyisi. Päihdepalveluiden käyttäminen on kuitenkin valmentautujalle täysin vapaaehtoista ja päihdetyöryhmän kokemuksen mukaan palvelu jää usein käyttämättä.

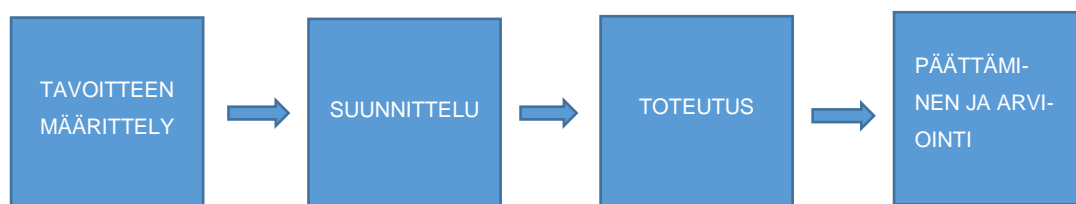
Työkokeilijan ja työpajavalmennussopimuksella olevan valmentautujan hoitoonohjausprosessi poikkeaa palkkatukityöllistyneen prosessista. Palkkatuella työllistynyt on työsuhteessa työpajalla, jolloin hänen hoitoonohjausprosessissaan noudatetaan päihdeohjelmaa. Työsuhteessa oleva saa ensimmäisestä päihdehaittatapauksesta varoituksen ja hän tekee hoitositoumuksen työterveyden ja työnantajan kanssa. Jos työntekijä ei sitoudu hänelle tarjottuun kuntoutussuunnitelmaan tai päihdehaittatapaus toistuu, työsuhde päättyy. (Kujasalo 2013, 43.) Työkokeilijat ja työpajavalmennussopimuksella valmentautumassa olevat, eivät ole työsuhteisia, eikä työpajalla ole käytössä varoitustoimia eikä työterveyden hoitositoumusta päihdehaittatapauksissa. Tästä syystä oli tärkeää tehdä päihdetoimintaohjeet työkokeilijoiden sekä työpajavalmennussopimuksella olevien valmentautujien päihdehaittatapausten käsittelyä varten. Valmentautujan vapaaehtoinen päihdepalveluihin ja työttömien terveydenhoitajan palveluihin hakeutuminen, määrittää valmentajien työpajalla tekemää ennaltaehkäisevää sekä korjaavaa päihdetyötä.

Uusien hyvinvointialueiden myötä suorat numerot päihdetyöntekijöille poistui-
vat, jolloin hoitoonohjaus työpajalta muuttui haasteellisemmaksi. Jos valmen-
tautuja on motivoitunut hakemaan itselleen apua, olisi asia saatava mahdolli-
simman pian eteenpäin ja aika voitaisiin varata yhdessä valmentajan kanssa.
Nyt oman Sote-keskuksen kautta varataan aikaa ja sieltä yhteydenotto voi ta-
pahtua vasta päivien päästä. Päihdetyöryhmän kokemuksen mukaan, valmen-
tautujat eivät välttämättä kykene hoitamaan asiointejaan itsenäisesti puheli-
mitse, jolloin päihdetyöntekijän tekemään yhteydenottoon jää vastaamatta.

Satunnais- ja kohtuukäyttäjien kanssa käytävät päihdekeskustelut arjen koh-
taamisissa sekä sovituissa yksilötapaamisissa koettiin riittäviksi toimiksi ehkäi-
semään päihdeongelman syntymistä. Valmentajan rooli ehkäisevässä päihde-
työssä koettiin kuitenkin haasteelliseksi. Motivaatio valmentautujien päihteet-
tömyyden tukemiseen on korkea mutta apua ei voi väkisin antaa, jos sitä ei
haluta vastaanottaa. Näissä tilanteissa korostuu luottamuksellisen keskustelu-
yhteyden ylläpitäminen valmentajan ja valmentautujan välillä. Valmentautujalla
on luottamus, että halutessaan hän saa apua työpajalta haasteisiinsa päihteit-
den kanssa. Tällä kolmannella tapaamiskerralla teimme hahmotelman tule-
vista päihdetoimintaohjeista, joita muokkasin vielä itsenäisesti.

5.3 Kehittämistyön vaiheet

Kehittämistyö eteni lineaarisesti, koska koin sen hahmottamisen sopivan itseleni parhaiten. Linearisessa mallissa projektille määritetään tavoite, jonka jälkeen aloitetaan kehittämistyön suunnittelu. Kehittämistyö toteutetaan suunnitelman mukaisesti ja projekti päättyy arviointiin (kuva 2.) Lineaarinen eteneminen sopii tarkasti rajattuun ja ennalta määriteltyyn kehittämistyöhön, joihin voidaan jo suunnitelmavaiheessa paneutua perusteellisesti. (Toikko & Rantanen 2009, 64, 66.)

Kuva 2. Projektityön lineaarinen malli (Toikko & Rantanen 2009, 64)

Projektien käynnistämisen taustalla lähtökohtaisesti on se, että sen tuotokselle on tarve. Projekteja luokitellaan sen mukaan, millainen toiminnan luonne on. Erilaisia projekteja ovat muun muassa tutkimusprojekti, toiminnan kehittämisprojekti ja tuotekehitysprojekti. Tuotekehityksessä pyritään jo olemassa olevaa tuotetta joko parantamaan tai luomaan kokonaan uusi. Palveluun kohdistuvaa tuotekehitysprojektiä kutsutaan palvelukehitysprojekiksi. (Mäntyneva 2016, 12–13.)

Tuotekehityksen tavoitteena on ensin tunnistaa kehittämistarve ja lähteä etsimään siihen ratkaisua. Tuotekehityksessä lähestytään kehitettävää kohdetta asiakas ja käyttäjä näkökulmasta, jolloin lopputuloksena syntyy uusi tai paranneltu tuote. Tuotekehitysvaiheessa tehdään ensimmäinen prototyyppi kehitettävästä tuotteesta, jonka toimivuutta testataan tietyllä kohderyhmällä. Tällä pyritään saamaan tietoa sen toimivuudesta ja voidaan tehdä siihen parannuksia palautteen perusteella. (Välimaa & Windahl 2012, 9, 26–28.)

Työpajalla ei ollut aiemmin kirjattuja päihdetoimintaohjeita, joten kehittämistyön tarve oli ilmeinen. Päihdetyöryhmä yhdessä ideoi käytännönläheiset päihdetoimintaohjeet. Kirjoitetut ohjeet sekä prosessikuvan vein koko henkilöstölle arvioitavaksi ja kommentoitavaksi ennen niiden lopullista julkaisemista. Näin sain palautteen ohjeiden toimivuudesta niiden varsinaisilta käyttäjiltä sekä muokkasin niitä palautteen perusteella.

5.3.1 Kehittämistyön suunnittelu

Opinnäytetyöni suunnittelu alkoi elokuussa 2022 ideasta kehittää toimivat ja selkeät päihdetoimintaohjeet valmentajille – päihdehaittatapausten ilmentyessä työpajalla. Työskentelin tuolloin kyseisellä työpajalla yksilövalmentajana. Suunnittelun edetessä työn toimeksiantaja halusi lisätä kehittämistyöhön päihdetyön ennaltaehkäisevien toimien kartoittamisen työpajalla. Työpajalla ei ollut aiemmin käytössään kirjattuja päihdetoimintaohjeita työpajavalmennussopimuksella oleville valmentautujille eikä työkokeilijoille. Palkkatuella työllistyneiden kohdalla noudatettiin kaupungin päihdeohjelmaa.

Kehittämistyön suunnittelu alkoi perehtymällä erilaisiin ryhmätyöskentelymuotoihin, joilla saisin pieneltä työryhmältä tarvittavan tiedon kehittämistyöhöni. Osallistuin koulun kautta tarjolla olleeseen menetelmäpajaan, josta sain idean käyttää aivoriihi-tiedonhakumenetelmää työskennellessäni päihdetyöryhmän kanssa. Keräsin tutkimustietoa työllisyyspalveluista, päihteistä sekä ennaltaehkäisevästä päihdetyöstä. Suunnittelu sisälsi myös tapaamisen toimeksiantajan kanssa, jossa kävimme läpi aikataulut sekä varasimme tilan päihdetyöryhmän tapaamisille. Sovimme kolme työskentelykertaa kahden viikon ajalle. Aikatauluissa huomioitiin, ettei tapaamisten välille jää liian pitkää taukoa, jolloin edellisellä kerralla käsittelemämme asiat saattaisivat unohtua. Ennen ensimmäistä tapaamistamme päihdetyöryhmän kanssa, lähetin sen jäsenille opinnäytetyöni suunnitelman. Kehotin jäseniä tutustumaan suunnitelmaan, jotta kehittämistyön idea olisi selvillä ensimmäisellä tapaamisellamme.

5.3.2 Aineiston kerääminen

Projektin suunnitelmaa tai ideointivaihetta seuraa projektin käynnistäminen. Tuotekehitystyön muistilistana toimii projektisuunnitelma, joka sisältää tavoitteet, tehtäväkokonaisuudet sekä aikataulusuunnitelman. (Välimaa & Windahl 2012, 22.) Itse en tehnyt virallista projektisuunnitelmaa kirjallisena, vaan keskustelin suunnitelmasta ja aikatauluista työpajapäällikön sekä päihdetyöryhmän kanssa.

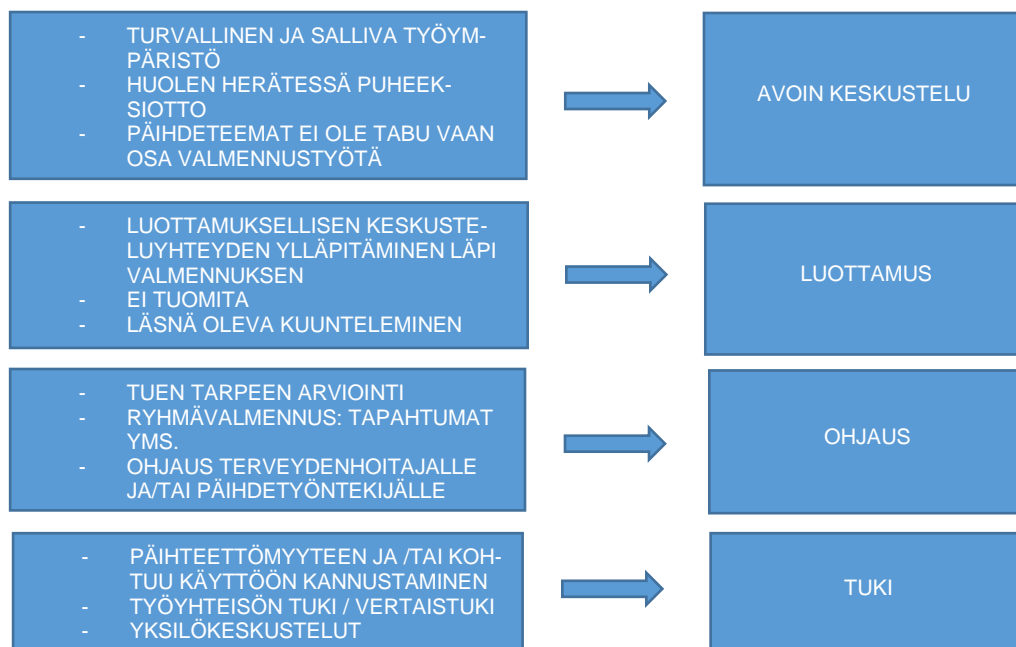
Keräsin aineistoa tapaamisissamme monimenetelmäisesti kirjaten ylös keskusteluja sekä ideoita aivoriihestä. Ryhmä ei halunnut kirjata ideoitaan paperille vaan toivoi että minä toimisin tapaamisten kirjurina. Ideariihi työskentelyssä pidin huolen, että jokainen työryhmän jäsen kertoi omat ideat vuorollaan niin että jokainen tuli kuulluksi. Pysin kirjaamisessa olemaan tulkitsematta ja kirjasin ylös vain työryhmältä saamani tiedon ja ideat. Kun ideat ja jo olemassa oleva tieto oli kerrottu, kävimme ne läpi yhdessä ja keskustelimme niiden toimivuudesta sekä toteuttamiskelpoisuudesta. Pidin samalla vapaamuotoista tutkimuspäiväkirjaa, johon kirjasin esiin tulleet huomiot ja toimitin kirjaamani koonnin työryhmälle tapaamista seuraavana päivänä. Kävimme aina edellisen koonnin läpi tapaamisten alussa, jolloin pyysin palautetta kirjauksistani.

5.3.3 Aineiston analyysi

Luokittelua (kategorisointia) aineiston analysoinnissa voidaan käyttää aineistoja/tai teoriapohjaisesti. Se tarkoittaa samojen käsitteiden tai asioiden yhdistävien tekijöiden löytämistä. Kun käsitteet yhdistetään, saadaan looginen kokonaisuus tutkittavasta aiheesta. Aineistoa läpikäydessä ja luokittelua tehtäessä on pidettävä mielessä mitä tietoa ja ratkaisua ollaan hakemassa. (Kananen 2014, 113–115.)

Koska opinnäytetyöni ei ole tutkimus vaan kehittämistyö, varsinaisen tutkimuskysymyksen muotoilu oli haasteellista. Aivorihi-tiedonhakumenetelmän käytössä päihdetyöryhmän kanssa työskennellessä, korostui avoin ja luottamuksellinen keskustelukulttuuri. Käsitteiden avaaminen teoriaan pohjaten, nosti tä-

män työn merkityksellisyyttä ja ajankohtaisuutta. Aivoriihi-tiedonhakumenetelmällä esiin nousseet ajatukset ja ideat analysoin luokittelemalla aineistopohjaisesti, eli etsin yhtäläiset ilmaukset kirjaamistani raakateksteistä (kuva 3).

Kuva 3. Aineistopohjainen luokittelu

Aivoriihi-tiedonhakumenetelmällä selkeästi esiin nousi pääluokat: avoin keskustelu, luottamus, ohjaus ja tuki. Päihdetyöryhmän mielestä avoimella keskustelulla saadaan luotua kaikille turvallinen ja salliva työskentely ympäristö, jossa voi käydä läpi haastaviakin asioita sekä tunteita ilman leimaantumisen pelkoa. Luottamus taas syntyy avoimuuden kautta, jossa myös valmentajalla on lupa tuoda huolensa valmentautujan päihdeiden käytöstä esiin. Haasteellisissa päihdehaittatapauksissa, luottamuksellisen keskusteluyhteyden ylläpitäminen ilman tuomitsemista, koettiin ehkäisevän päihdetyön tärkeimmäksi asiaksi. Ohjausta ja tukea päihdeasioihin saa koko henkilökunnalta, joka osaa kartoittaa tuentarpeita ja tarvittaessa saattaa avun piiriin. Yksilötapaamisissa valmentajan kanssa saa yksilöllistä tukea ja työyhteisöstä vertaistukea halutessaan.

Raakatekstistä luokittelun avulla esiin nousseet pääluokat toimivat päihdetoimintaohjeiden laadinnan punaisena lankana. Päihdehaittatapausten varalle laaditut päihdetoimintaohjeet (liite 2) sisältävät kaikki pääluokat:

- Jos epäilet päihtymystä: Avoin keskustelu, luottamus

- Päihde epäily: Avoin keskustelu, ohjaus
- Päihtynyt valmentautuja: Avoin keskustelu, luottamus
- Seuraavalla kerralla kun valmentautuja tulee pajalle: Avoin keskustelu, luottamus, ohjaus, tuki

Päihdetyöryhmän tapaamisissa tuotettua aineistoa oli vähän ja ryhmältä saatu tieto oli hyvin yhdenmukaista kaikkien jäsenten osalta. Päihdetyöryhmässä oli vain neljä jäsentä, joten luokittelun tekeminen ei ollut haasteellista.

5.3.4 Kehittämistyön viimeistely ja päättäminen

Projektin eli tuotekehitystyön viimeistelyssä tarkistetaan vielä käytettyjen tietojen oikeellisuus. Prototyypivaiheesta tuotekehitystyö on muuttunut jo paljon, joten tässä kohtaa poistetaan viimeisetkin virheet ja viimeistellään työ huolellisesti. Kehitettävän tuotteen toimivuus varmistetaan niiltä osin kuin se on mahdollista. Valmiskin tuotekehitystyö muokkaantuu sen elinkaaren aikana asiakastarpeiden mukaisesti. Valmiin kehittämistyön luovuttaminen sen toimeksiantajalle tapahtuu, kun projektille asetetut tavoitteet on saavutettu. Samalla kehittämistyönä saatujen tulosten hyödyntämisvastuu siirtyy toimeksiantajalle ja saadaan projekti päätökseen. (Välimaa & Windahl 2012, 29, 32.)

Esittelin työpajan kuukausipalaverissa kirjalliset päihdetoimintaohjeet (liite 2) sekä niiden pohjalta tehdyn prosessikuvan (liite 3). Sovimme että tiedostot vietään työpajan omaan sähköiseen järjestelmään, jossa niitä voidaan tarpeen mukaan myös jatkossa muokata tai päivittää. Opinnäytetyössäni ei saanut mainita kaupunkia eikä työpajaa nimeltä, joten päihdetoimintaohjeissa olevista hoitoonohjaus yhteystiedoista puuttuu puhelinnumerot tästä syystä.

6 TUOTEKEHITYSTYÖN ARVIOINTI SEKÄ JATKOKEHITTÄMINEN

Projektityö eli tuotekehitystyö katsotaan onnistuneeksi, jos tuote soveltuu suunniteltuun käyttötarkoitukseensa. Sen tulee toteutua myös projektisuunnitelmassa määritellyn aikataulun ja kustannusten osalta. (Välimaa & Windahl 2012, 33.)

Tuotekehitystyön konkreettisena tuotoksena syntyi päihdetoimintaohjeet työpajalle, joita valmentajat hyödyntävät jatkossa päihdehaittatapausten ilmentyessä. Päihdetoimintaohjeet lisätään myös perehdytyskansioon, johon jokaisen työntekijän on tutustuttava tullessaan työpajalle töihin. Päihdetoimintaohjeet käydään läpi myös valmentautujien kanssa heidän tullessa pajalle, alkukartoituslomakkeen läpikäynnin yhteydessä. Jatkokehittämisessä olisi tärkeä ottaa valmentautajat mukaan kehittämistyöhön sekä miettimään toimivia keinoja ennaltaehkäisevään päihdetyöhön. Heiltä saatu kokemusasiantuntijuus päihdetyöskentelyn kehittämisessä olisi järkevää hyödyntää.

Valmiit päihdetoimintaohjeet käytiin läpi koko henkilökunnan kanssa yhteisessä kuukausipalaverissa. Ohjeiden pohjalta laadin visuaalinen prosessikuvan, jonka tarkoituksena on selkiyttää valmentajien työskentelyä sekä yhteinäistää toimintatapoja päihdehaittatapausten esiintyessä työpajalla. Valmentajien vastuut ja velvollisuudet näissä tilanteissa myös selkiytyivät. Pyysin palautetta päihdetoimintaohjeista työpajan henkilökunnalta sekä työpajapäälliköltä, suullisesti yhteisessä tapaamisessamme. Sain positiivista palautetta selkeästä prosessikuvasta, joka havainnollisti kirjallisia päihdetoimintaohjeita. Keskustelin päihdetyöryhmän kanssa aivoriihi-tiedonhakumenetelmän käytön toimivuudesta sekä omasta roolistani ryhmän vetäjänä. Suullisen palautteen perusteella työskentely oli sujuvaa ja tapaamiset etenivät sovitusti sekä aikataulussa. Työskentely koettiin antoisaksi ja aikaansaavaksi koska kehittämistyön aihe oli rajattu sekä tapaamisiin varattiin riittävästi aikaa. Tuotekehitystyön lopullista arviointia tekee työyhteisö, vasta sitten kun ohjeet on otettu käyttöön.

7 TUOTEKEHITYSTYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan luotettavien tiedonhankinta-, ja tutkimusmenetelmien käyttämistä eli sellaisia menetelmiä, jotka tiedeyhteisö on hyväksynyt. Hyvän tiedonhankinnan perusteisiin kuuluu oman alan kirjallisuuden tuntemus, havainnointi sekä oman tutkimuksen analysointi. (Vilkkä 2015, 41–42.)

Työelämälähtöisessä kehittämistyössä sille asetettujen tavoitteiden tulee olla käytännön työtä hyödyttäviä. Kehittämistyö tulee tehdä rehellisesti ja tarkasti

jotta pystytään pitämään kiinni eettisistä säännöistä, jotka korostuvat niin tieteen tekemisessä kuin yritysmaailmassakin. Erityistä huomiota on kiinnitettävä toisten tutkijoiden tekstien käsittelyyn omassa tutkimuksessa. Epärehellisyyden välttämiseksi tutkija ei plagioi toisen tekstiä eikä vähättele aiempia tutkimuksia. (Ojasalo ym. 2014, 48–49.)

Lähdeviitteitä laatiessani noudatin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun lähdeviittausohjeita sekä kiinnitin erityistä huomiota oman ja lainatun tekstin erottamiseen. Toimiessani näin noudatin ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia. Opinnäytetyössäni olen käyttänyt lähteinä kirjoja, verkkojulkaisuja, artikkeleita, väitöskirjoja (liite 1.) sekä kansallisia ja kansainvälisiä tutkimuksia.

8 POHDINTA

Aloitin työskentelyn keräämällä tietoa keskeisistä käsitteistä sekä menetelmistä, joita olin ajatellut käyttää opinnäytetyössäni. Työn edetessä minun oli tarkennettava varsinaista aihetta – muuten työ olisi lähtenyt laajenemaan liikaa. Päihdetoimintaohjeiden toteuttaminen työpajalle valmentajien käyttöön tarkentui opinnäytetyöni aiheeksi lopulta helposti. Työn toimeksiantaja oli toivonut, että ennaltaehkäisevän päihdetyön menetelmiin kiinnitettäisiin huomiota päihdetyöryhmän kanssa työskennellessä. Työpajalla tehtävää ennaltaehkäisevää päihdetyötä sekä hoitoon ohjaamisen polkua, pohdittiin kaikissa yhteisissä tapaamisissa ja niistä saatiin tähän opinnäytetyöhön paljon tietoa sekä kehittämisideoita esim. yhteisen vapaa-ajantoiminnan kehittäminen sekä yhteiskehittämisen mahdollisuus valmentautujien kanssa jatkossa.

Käytin tässä kehittämistyössä aivoriihi-tiedonhakumenetelmää sekä tutkimustietoa, joka oli perusta tälle kehittämistyölle. Aivoriihi-tiedonhakumenetelmän käyttö sopi erittäin hyvin kyseisen työpajan sisäiseen kehittämistyöhön. Päihdetyöryhmän jäsenet tunsivat työpajatyöskentelyn prosessit ja heillä oli jo kokemusta valmentautujien päihdehaittatapauksista. Päihdetyöryhmän hyvät vuorovaikutustaidot sekä kyky dialogiseen työskentelyyn helpotti omaa tehtävääni tiedon kerääjänä sekä kehittäjänä tässä kehittämistyössä. Mustajoki (2018) korostaa tuettua dialogia etsittäessä yhdessä vastauksia tutkittavaan

kohteeseen. Tässä työtavassa tutkimusyhteisön sekä tutkijan mahdollisuudet tehdä hyvää tiedettä vahvistuu.

Kehittämistyön konkreettisena tuotoksena syntyi työpajan valmentajille päihdetoimintaohjeet valmentautujien päihdehaittatapausten ilmentyessä. Päihdetoimintaohjeet toimivat jatkossa myös osana uuden valmentajan perehdytystä. Ohjeet käydään läpi myös uuden valmentautujan saapuessa työpajalle. Työskentely päihdetyöryhmän kanssa tapahtui suunnitelman mukaisesti eikä alussa sovittuihin tapaamisaikatauluihin tullut muutoksia. Tapaamisissa oli välitön tunnelma, johon varmasti vaikutti se, että olin aiemmin työskennellyt kyseisellä työpajalla ja päihdetyöryhmän jäsenet olivat minulle tuttuja.

Tässä kehittämistyössä ei syntynyt suuria tutkimustuloksia vaan keskiössä oli päihdetyöryhmän kokemuksellinen tieto päihdeasioista sekä näihin tietoihin pohjautuvien ratkaisujen esille nosto ja auki kirjoittaminen. Osallistavassa aivorihi-tiedonhakumenetelmällisessä työskentelyssä, nousi vahvasti esiin valmentajien halu tukea ja auttaa valmentautujaa. Hyvässä valmennus suhteessa korostuu avoin keskusteluyhteys ja luottamus, mitkä saavutetaan tiiviillä yhteistyöllä. Ohjaus ja tuki nousivat myös pääluokkina keskusteluista esiin. Valmentajan tulee olla valppaana ja tarttua jokaiseen keskustelun avaukseen, joita valmentautuja tekee. Koko henkilökunnalla on velvollisuus ohjata palveluiden piiriin ja tukea myös jatkossa valmentautujaa päihdeistä johdetuissa haasteissa.

Päihdeohjelma on käytössä useissa kunnissa ja kaupungeissa koska työterveyshuoltolaki osittain jo määrittää sen olemassaolon. Päihdetoimintaohjeita tai päihdepelisääntöjä löytyy myös monelta työpaikalta ja koska ne ovat hyvin työyhteisökohtaisia oli kyseiselle työpajalle laaditut ohjeet myös sellaiset. Valmistuneet päihdetoimintaohjeet painottuvat päihdehaittatapausten käsitteilyyn kuten työn toimeksiantaja oli toivonut.

Uskon, että tästä opinnäytetyöstä voivat hyötyä myös muut toimipaikat, joissa mietitään päihteisiin liittyviä kysymyksiä – vaikka niissä ei varsinaista päihdetyötä tehtäisikään. Päihdeongelmat yleistyvät edelleen ja ennaltaehkäisevään

päihdetyöhön on entistä tärkeämpää kiinnittää huomiota myös matalankynnyksen toimipaikoissa. Tässä kehittämistyössä olen pyrkinyt käyttämään jo hankittua omaa ammattitaitoa, jonka olen saavuttanut työskennellessäni kyseisellä työpajalla yksilövalmentajana. Mielestäni tämä toi lisää syvyyttä sekä luotettavuutta tähän kehittämistyöhön.

LÄHTEET

Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Bamming, R. & Hilpinen, M. 2020. Työpajatoiminta 2019. Valtakunnallisen työpajatoiminnan tiedonkeruun tulokset. Aluehallintovirastojen julkaisuja 91/2020. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Tp 2019 raportti 2020 11 11.pdf \(nuorisotilas-tot.fi\)](#) [viitattu 6.5.2023].

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2018a. Miettinen, A. & Rantapuska, E. Numerot puhuvat. Kuinka tehokkaasti alkoholin aiheuttamia taloudellisia tappioita voisi vähentää? Waasa Graphics Oy. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Numerot-puhuvat-raportti.pdf \(ehyt.fi\)](#) [viitattu 16.11.2022].

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2020b. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Kansainvälinen yhteistyö - EHYT ry](#) [viitattu 21.11.2022].

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. 2021c. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Päihde-toimintaohje nuorten työpajoille - EHYT ry](#) [viitattu 21.3.2023].

Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. 2022. Euroopan huumeraportti. Suuntauksia ja muutoksia. Euroopan unionin julkaisu-toimisto. Luxemburg. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Euroopan huumeraportti: Suuntauksia ja muutoksia. 2022 \(europa.eu\)](#) [viitattu 8.12.2022].

Innokylä. 2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Aivoriihi | Innokylä \(innokyla.fi\)](#) [viitattu 4.10.2022].

Into Ry. 2020. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Mitä on työpajatoiminta? - Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry \(intory.fi\)](#) [viitattu 4.10.2022].

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Schneider, T., Valtari, S., Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. THL työpäpaperi 33/2017. Helsinki. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa: [Microsoft Word - Mita-osallisuus-on-osallisuuden-viitekehysta-rakentamassa 10.10.doc \(julkari.fi\)](#) [viitattu 10.11.2022].

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Makkonen, T. (toim.) Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry. 2017. Osallistavat menetelmät. Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajille. Helsinki: Keuruun Laatusuunnitelma. Saatavissa: [Osallistavat-menetelmät-KSL-verkko.pdf](#) [viitattu 11.11.2022].

Karhula, K. 2021. Päihdeohjelma julkisen sektorin työpaikalla. Vertaileva tutkimus päihdeohjelmien käytöstä. Tampereen yliopisto. Hyvinvointipolitiikan ja yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: [KarhulaKirsi.pdf \(tuni.fi\)](#) [viitattu 24.3.2023].

Karjalainen, K. Pekkanen, N. Hakkarainen, P. 2020. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–

2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2020. Saatavissa: [Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet - Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992-2018 \(julkari.fi\)](#) [viitattu 2.12.2022].

Kettunen, P. (toim.) 2021. Työntekijän osallisuus. Mitä se on ja mitä sillä tavoitellaan. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Kinnunen, R. 2021. Sovari. ”Pystyn asioihin, joihin en uskonut pystyväni. Työpajatoiminnan valtakunnalliset sovari 2020-tulokset. Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari \(intory.fi\)](#) [viitattu 12.5.2023].

Kujasalo, A. (toim.) 2013. Päihdeohjelmaopas – malli päihdeohjelman tekemiseen työpaikalla. Työterveyslaitos. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Päihdeohjelmaopas – malli päihdeohjelman tekemiseen työpaikalla.pdf \(julkari.fi\)](#) [viitattu 25.3.2023].

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 1.12.2015/523

Mustajoki, H. 2018. Ennakoiva etiikka tutkimustyössä. Vastuullinen tiede. Tutkimusetiikka ja tiedeviestintä Suomessa. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Ennakoiva etiikka tutkimustyössä | Vastuullinen tiede](#) [viitattu 23.3.2023].

Mäntyneva, M. 2016. Hallittu projekti: jäntevästä suunnittelusta menestykselliseen toteutukseen. 1.painos. Helsinki: Kauppakamari.

Määttä, M. & Piironen, M. 2022. Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan anti ja näkymät kunnan monialaisessa yhteistyössä. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kohdennetun nuorisotyön osaamiskeskus. Xamk kehittää 181. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: [*Xamk kehittää 181 Määttä & Piironen \(theseus.fi\)](#) [viitattu 4.5.2023].

Näätänen, K. & Tukio, T. 2022. Päihdeohjelman käytön kehittäminen sosiaali- ja terveysalan organisaatiossa. Jalkauttamissuunnitelma. YAMK opinnäytetyö. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Näätänen Tukio.pdf \(theseus.fi\)](#) [viitattu 11.5.2023].

Ojasalo, T., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Pohjola, M. Puutio, R. 2018. Osallistava työyhteisöinterventio diskursiivisen kamppailun näyttämönä. Työelämän tutkimus, VOL 16, nro 2. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Osallistava työyhteisöinterventio diskursiivisen kamppailun näyttämönä - pdf \(journal.fi\)](#) [viitattu 10.10.2022].

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41.

Päihdelinkki. 2021a. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Alkoholi | Päihdelinkki.fi \(paihdelinkki.fi\)](#) [viitattu 12.11.2022].

Päihdelinkki. 2021b. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Testit ja laskurit | Päihdelinkki.fi \(paihdelinkki.fi\)](#) [viitattu 16.11.2022].

Renko, E. 2018. Pyhä toimijuus. Miten sosiaalityön asiakkaat ja ammattilaiset asennoituvat alkoholinkäytön puheeksiottoon ja käyttöön liittyvään neuvontaan. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2018:76. PDF-dokumentti. Saatavissa: [PYHÄ TOIMIJUUS: MITEN SOSIAALITYÖN ASIAKKAAT JA AMMATTILAISET ASENNOITUVAT ALKOHOLINKÄYTÖN PUHEEKSIOTTOON JA KÄYTTÖÖN LIITTYVÄÄN NEUVONTAAN? \(helsinki.fi\)](#) [viitattu 23.11.2022].

Roche, A., Kostadinov, V., McEntee, A., Allan, J., Meumann, N. & McLaughlin, L. 2018. Evaluation of a workshop to address drugs and alcohol in the workplace. *International Journal of Workplace Health Management*, 12. Saatavissa: [EMERALD_IJWHM_IJWHM619894_2..14 \(xamk.fi\)](#) [viitattu 9.4.2023].

TE-palvelut. 2022a. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Palkkatuki työnhaun apuna - Palvelut - Työmarkkinatori \(tyomarkkinatori.fi\)](#) [viitattu 25.9.2022].

TE-palvelut. 2022b. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Työkokeilun käytännöt ja säännökset - TE-palvelut](#) [viitattu 4.10.2022].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Huume tutkimus - THL](#) [viitattu 16.11.2022].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Päihdehuollon huumeasiakkaat 2021: Stimulanttikäyttäjien osuus jatkoi kasvuaan. Tilastoraportti 33/2022. WWW-dokumentti. Saatavissa: [Päihdehuollon huumeasiakkaat 2021 \(julkari.fi\)](#) [viitattu 8.12.2022].

Tervonen, A-M. 2016. Pahoinvoinnin turruttamista, seuran kaipuuta ja ihanteellista yksilön autonomiaa. Työttömyysaikaisen päihteiden käytön ja työpaja-toiminnan merkitykset työttömien nuorten haastattelukertomuksissa. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö ja sosiologia. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: [*Microsoft Word - progradu_tervonenam_stossos.docx \(jyu.fi\)](#) [viitattu 8.5.2023].

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. E-kirja. Tampere university press. Saatavissa: [Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.indd \(tuni.fi\)](#) [viitattu 14.5.2023].

Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383.

Vanjusov, H. 2022. Saatavilla, mutta ei saavutettavissa? Sosiaali oikeudellinen tutkimus päihdepalveluihin pääsystä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 281. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Saatavilla, mutta ei saavutettavissa? \(uef.fi\)](#) [viitattu 23.11.2022].

Vauhkonen, T & Hoikkala, T. 2020. Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 153. PDF-dokumentti. Saatavissa: [*Syrjäytymisen lasku \(nuorisotutkimusseura.fi\)](#) [viitattu 5.5.2023].

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Välilä, V. & Windahl, R. 2012. Tuotekehitysprojekti AMK-yritysyhteistyönä – opas tekijöille ja toimeksiantajille. Turun ammattikorkeakoulun julkaisuja. Opimateriaaleja 74. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. PDF-dokumentti. Saatavissa: [tuotekehitysprojekti AMK-yhteistyönä_taitto.indd \(turkuamk.fi\)](#) [viitattu 22.11.2022].

Warpenius, K., Holmila, M., Karlsson, T. & Ranta, J. 2015. Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2025 -ennakointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 5/2015. PDF-dokumentti. Saatavissa: [*THL Word Template \(julkari.fi\)](#) [viitattu 14.4.2023].

Zhu, N., Hawke, L., Prebeg, M., Hayes, E., Darnay, K., N. Iyer, S. & Henderson, J. 2022. Intervention outcome preferences for youth who are out of work and of school: a qualitative study. BMC Psychology 10, article number 180. PDF-dokumentti. Saatavissa: [Intervention outcome preferences for youth who are out of work and out of school: a qualitative study | BMC Psychology | Full Text \(biomedcentral.com\)](#) [viitattu 15.3.2023].

Tutkimuksen bibliografiset tiedot XAMK:n raportointiohjeiden mukaan	Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus	Aineisto ja aineistokeruus sekä analyysimenetelmä	Keskeiset tulokset
Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus. 2022. Euroopan huumeraportti. Suuntauksia ja muutoksia. Euroopan unionin julkaisu-toimisto. Luxemburg. PDF-dokumentti.	Esittää yleiskatsauksen Euroopan huumausainetilanteesta 2020–2021.	Raportti perustuu Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskuksen (EMCDDA) EU:n jäsenvaltioilta keräämiin vuosittaisiin tietoihin.	Huumemarkkinoilla tapahtuva uusien aineiden innovointi on jatkuvaa ja se tuo omat haasteet viranomaisille. Synteettisten huumausaineiden valmistus on lisääntynyt EU:ssa.
Karjalainen, K. Pekkanen, N. Hakkarainen, P. 2020. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 2/2020.	Antaa yleiskuva huumeiden käytön yleisyydestä. Kartoittaa asenteita huume politiikkaa kohtaan.	Kyselytutkimus, joka on toteutettu postikyselynä.	Huumeiden käyttö Suomessa on yleistynyt. Asenteet huumeita kohtaan on muuttunut, varsinkin kannabiksen käytön kohdalla suvaitsevamaksi.
Määttä, M. & Piironen, M. 2022. Etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan anti ja näkymät kunnan monialaisessa yhteistyössä. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kohdennetun nuorisotyön osaamiskeskus. Xamk kehittää 181. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.	Tarkastelee näkökulmia etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan kanssa tehtävästä viranomaisyhteistyöstä. Kuinka palvelupolkuja voitaisiin selkiyttää yhteistyökumppaneiden välillä.	Kyselytutkimus, joka on toteutettu ryhmähaastatteluna.	Laaja tietämys eri palveluiden tehtävistä, sisällöistä sekä työskentelyta-voista johtaa hedelmälliseen yhteistyöhön. Toisen ammatillinen kunnioittaminen helpottaa myös yhteistyötä.
Renko, E. 2018. Pyhä toimijuus. Miten sosiaalityön asiakkaat ja ammattilaiset asennoituvat alkoholinkäytön puheeksiottoon ja käyttöön liittyvään neuvontaan. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Väitöskirja.	Tavoitteena tarkastella sosiaalityön ammattilaisten ja sosiaalityön asiakkaiden asennoitumista alkoholinkäytön puheeksiottoon sekä neuvontaan.	Laadullinen kyselytutkimus, jossa on käytetty laadullista asennetutkimuksen lähestymistapaa.	Puheeksiotto ja neuvonta ovat osa vuorovaikutussuhdetta, joka tulee hahmottaa toimijuuden näkökulmasta. Olennaista on tunnistaa toimijuutta tukevat ja uhkaavat piirteet vuorovaikutustilanteissa.
Roche, A., Kostadinov, V., Mcentee, A., Allan, J., Meumann, N. & McLaughlin, L. 2019. Evaluation of a workshop to address drugs and alcohol in the workplace. International Journal of Workplace Health Management, vol 12.	Arvio työpaikan päihdeohjelman tehokkuudesta, esihenkilöiden työskentelyn tukena.	Sähköinen kyselytutkimus, johon osallistui 109 esihenkilöä.	Työpaikalla oleva päihdeohjelma vahvistaa esihenkilön tietämystä päihdehaitoista. Päihdeohjelma madaltaa puheeksi ottamisen kynnystä sekä hoitoonohjausta.
Vanjusov, H. 2022. Saata- villa, mutta ei saavutettavissa? Sosiaali- oikeudelli-	Tavoitteena tuottaa tietoa päihdepalveluihin pääsyn haas-	Lainopillinen tarkastelu yhdistyy teema- haastattelulla	Lainsäädännössä korostuu tarve ja oikeus palveluille. Asiakkaan tarpeet eivät

nen tutkimus päihdepalveluihin pääsystä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Oikeustieteiden laitos. Väitöskirja.	teista sekä asiakkaan oikeudesta palveluihin pääsyyn, lainsäädännön kannalta.	tehtyyn empiriseen tutkimukseen.	useinkaan kohtaa niiden kanssa, joko tarve tai palveluiden oikea aikaisuus eivät kohtaa.
Vauhkonen, T & Hoikkala, T. 2020. Syrjäytymisen lasku. Tutkimus syrjäytymisestä, sen kustannuksista ja kohdennetun nuorisotyön vaikuttavuudesta. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkköjulkaisu 153.	Tutkii etsivän nuorisotyön sekä työpajatoiminnan vaikuttavuutta nuorten siirtyessä työpajalta muihin toimintoihin.	Kvalitatiivinen tutkimus, joka pohjautuu rekisteritietoihin.	Työpajavalmennuksella saadaan lyhennettyä nuorten NEET-statusta. Varsinkin mielenterveys- ja päihdeongelmaisten nuorten jatkopolut selkiytyivät työpajavalmennuksessa.
Warpenius, K., Holmila, M., Karlsson, T. & Ranta, J. 2015. Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2025 -ennakointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 5/2015.	Kartoittaa ehkäisevän päihdetyön asiantuntijoiden käsityksiä päihdetyön tulevaisuudesta Suomessa.	Kyselytutkimus, joka on toteutettu ryhmätapaamisin.	Ehkäisevän päihdetyön painopiste tulevaisuudessa tulisi olla alkoholin kokonaiskulutuksen ja humalajuomisen vähentäminen sekä nuorten kannabiksen käytön ehkäisy tehokkaammin.

Tauluko 1. Käytetyt tutkimukset

TYÖPAJAN PÄIHDETOIMINTAOHJEET 2023

VALMENTAJAN TOIMINTAOHJEET KÄYTÄNNÖNTILANTEISSA

Jos epäilet valmentautujan päihtymystä:

Pyydä työkaveri mukaan ja vie valmentautuja sivummalle keskusteluun.

Ota asia puheeksi ja selvitä mistä on kyse – onko valmentautuja: päihtynyt, väsynyt, sairas, lääkitys (muutokset lääkityksessä, on ottanut lääkkeitä tai jättänyt ottamatta).

Päihde epäily:

Pyydä puhallutusta.

- Jos valmentautuja kieltäytyy puhaltamasta – lähdetään terveyskeskukseen näytteenottoon. Jos kieltäytyy lähtemästä, tulkitaan se päihtymystilaksi ja valmentautuja ohjataan pois pajalta.
- Alkometri antaa positiivisen tuloksen – ohjataan pois pajalta.
- Valmentautujan toimintakyky on heikko, vaikka puhallutus ei anna positiivista tulosta – ohjataan pois pajalta koska ei voida taata työturvallisuutta.

Päihtynyt valmentautuja:

- Kerrotaan valmentautujalle, että hän on tervetullut seuraavana pajapäivänään.
- Pajan oma sopimus ja palkkatuki: Ilmoita esihenkilölle tapahtuneesta.
- Työkokeilija: Ilmoita tapahtuneesta TE-palveluihin (sisaisetpalvelut.hame@te-toimisto.fi salattuna sähköpostina: nimi, hetu, miksi työkokeilija on pois). Laita kopio viestistä esihenkilölle.

Seuraavalla kerralla kun valmentautuja tulee pajalle:

- Keskustellaan tapahtuneesta asiallisesti ja tuomitsematta sekä mietitään mitä voisimme tehdä, ettei päihdehaittapauksia enää syntyisi.

- Pajan oma sopimus: Kerrotaan valmentautujalle, että jos päihdehaittapaukset ovat toistuvia, voidaan sopimus purkaa.
- Palkkatuki: Toimitaan kaupungin päihdeohjelman mukaisesti.
- Työkokeilija: Kerrotaan valmentautujalle, että olemme olleet yhteydessä TE-palveluihin ja siellä tekevät omat johtopäätökset jatkoon suhteen. Kerro valmentautujalle, että työpaja vaatii vähintään 1kk päihdehaitattoman työkokeilujakson ennen palkkatukioikeuden hakemista pajalle.
- Ilmaistaan huoli valmentautujan päihneiden käytöstä ja kerrotaan työpajan tarjoamasta tuesta päihteettömyyteen pyrkiessä.
- Kaikilla valmentautujilla on mahdollisuus käyttää työttömien terveydenhoitajan sekä päihdetyöntekijän palveluita. Jos valmentautuja on motivoitunut, voidaan olla yhdessä yhteydessä työttömien terveydenhoitajaan tai päihdetyöntekijään ja varata aika vaikka heti. Anna joka tapauksessa valmentautujalle työntekijöiden yhteystiedot.

Korvaushoito on osa virallista päihdeohjelmaa.

Tupakkatuotteet (tupakka, sähkötupakka ja nuuska)

- Käyttö vain sovituilla tauoilla ja niille suunnatuilla paikoilla.
- Jos valmentaja huomaa, että valmentautuja käyttää työskennellessään nuuskaa, pyydetään nuuska poistamaan ja kerrataan ohjeet.

Hoitoonohjauksen yhteystietoja

Kaupungin sote-keskuksen mielenterveys- ja päihdepalveluiden puhelinaika ma-pe 9.00–10.00, puhelinasiointi:

Digiklinikka: valitse oma hyvinvointialue: Huoli pärjäämisestä, Riippuvuudet ma-pe 8.00–16.00. Palvelu vaatii sähköisen tunnistautumisen.

PÄIHTYNYT VALMENTAUTUJA TYÖPAJALLA

